

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

« _____ » _____ 2023 р.

КРУЇЗНІ ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ ДО АНТАРКТИДИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**Виконав: студент 4 курсу, групи ГР-41
спеціальності 106 Географія,
ОПП «Географія рекреації та туризму»
Дорошенко Олександр Геннадійович**

**Науковий керівник:
к. геогр. н., доцент Кандиба Юрій Іванович**

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____
Голова ЕК Павло ШУКАНОВ

_____
Секретар ЕК Євгенія ТЕЛЕБЄНЄВА

« _____ » _____ 2023 р.

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ.....	5
1.1. Поняття «круїзний туризм» та його особливості.....	5
1.2. Види круїзного туризму.....	9
РОЗДІЛ 2. ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ АНТАРКТИДИ.....	14
2.1. Туристичні ресурси.....	14
2.1.1. Загальні відомості.....	15
2.1.2. Орографічні ресурси.....	20
2.1.3. Кліматичні ресурси.....	22
2.1.4. Гідрологічні та гідрографічні ресурси.....	24
2.1.5. Біологічні ресурси.....	27
2.1.6. Антропогенні ресурси.....	29
2.2. Найпопулярніші туристичні дестинації.....	31
РОЗДІЛ 3. ТУРИСТИЧНІ ПОТОКИ ДО АНТАРКТИДИ.....	35
3.1. Особливості розвитку антарктичного туризму.....	35
3.2. Найбільші туристичні оператори з організації круїзних туристичних маршрутів до Антарктиди.....	41
3.3. Характеристика найкращих круїзних туристичних маршрутів до Антарктиди.....	47
3.4. Проблеми та перспективи розвитку антарктичного туризму.....	67
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Актуальність дослідження. Останніми роками туристи з усього світу все частіше надають перевагу екзотичним напрямкам туризму, обираючи для подорожей не лише тропічні й екваторіальні країни, а й місця з суворими кліматичними умовами. В результаті все більш популярним стає полярний туризм – арктичний і антарктичний. Туристи їдуть на крайній південь чи північ, щоб помилуватися полярними льодовиками та айсбергами, поспостерігати за унікальним тваринним і рослинним світом, випробувати себе в екстремальних природних умовах, поринути в атмосферу цікавих наукових досліджень [24]. Це, зокрема, стосується і Антарктиди – найпівденнішого, найвищого, найсухішого, найвітрянішого, найхолоднішого, найльодовиковішого, найменш дослідженого, найменш придатного для життя і в цілому найнегостиннішого континенту в світі. В той же час унікальна природа та історія материка роблять його надзвичайно привабливим для туристів, що обумовило стрімкий розвиток і поширення такого екзотичного виду туризму, як антарктичний.

Мета роботи – провести аналіз круїзного туризму до Антарктиди, зокрема визначити туристичний потенціал материка, структурно-динамічні й територіальні особливості розвитку антарктичного туризму, схарактеризувати найкращі круїзні туристичні маршрути, виявити проблеми і перспективи розвитку антарктичного туризму.

Для досягнення визначеної мети були поставлені наступні **завдання**:

- розкрити теоретичні основи дослідження круїзного туризму, зокрема проаналізувати поняття «круїзний туризм», визначити його види та особливості;
- схарактеризувати туристичні ресурси материка, визначити найкращі туристичні дестинації;
- визначити структурно-динамічні й територіальні особливості розвитку антарктичного туризму;
- схарактеризувати найкращі круїзні туристичні маршрути до Антарктиди;

- виявити проблеми та перспективи розвитку антарктичного туризму.

Об'єкт дослідження – круїзний туризм. **Предмет дослідження** – структурно-динамічні й територіальні особливості круїзних туристичних маршрутів до Антарктиди.

Інформаційна база дослідження. Кваліфікаційна робота бакалавра базується на статистичних даних International Association of Antarctica Tour Operators, інформаційних ресурсах з мережі Інтернет, зокрема сайтів туристичних компаній, які організовують антарктичні тури, а також на літературних та періодичних виданнях Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, мережі ResearchGate.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (77 найменувань) та додатків. В першому розділі розкрито теоретичні основи дослідження круїзного туризму; в другому – охарактеризовано туристичні ресурси Антарктиди; в третьому – визначено територіальні й структурно-динамічні особливості розвитку антарктичного туризму, схарактеризовано найкращі круїзні туристичні маршрути до Антарктиди, виявлено проблеми та перспективи розвитку антарктичного туризму. Обсяг основної частини роботи (без додатків) містить 78 сторінок. Теоретична інформація візуалізована діаграмами і графіками, картосхемами, таблицями та фотографіями.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані на міжнародній науково-практичній конференції «Регіон – 2022: стратегія оптимального розвитку», яка проходила 24 листопада 2022 року на кафедрі соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, та опубліковані в збірнику матеріалів конференції [17].

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття «круїзний туризм» та його особливості

Хоча круїзний туризм є відносно новим поняттям для вітчизняної науки, історія круїзів у світі нараховує понад століття [22]. Понятійно-термінологічна система дослідження круїзного туризму включає ряд понять, основними з яких є круїзний туризм, круїзінг, круїз, круїзний тур (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Понятійно-термінологічна система дослідження круїзного туризму (складено автором)

Поняття	Автор поняття або джерело	Визначення поняття
круїзний туризм (круїзінг)	Vincenzo A. Cruise Tourism and Sustainability in the Mediterranean. Destination Venice / V. Asero, S. Skonieczny // Mobilities, Tourism and Travel Behavior. – December 20th, 2017 [70]	розкішна форма подорожі, яка передбачає відпустку на круїзному судні за системою «все включено» тривалістю щонайменше 24 годин, із встановленим і конкретним маршрутом, у якому круїзне судно заходить до кількох портів чи міст
	What is cruise tourism? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://tourismteacher.com/cruise-tourism/#:~:text=Cruise%20tourism%20refers%20to%20holidays,the%20ocean%2C%20river%20or%20fjords [76]	відноситься до відпочинку, який повністю або частково базується на круїзному судні. Це дає змогу туристам отримати багатоцентричний відпочинок, завдяки якому протягом своєї подорожі вони проводять час у різних місцях. Круїзні судна варіюються від невеликих яхт до великих кораблів і можуть проходити по океану, річці, озерам або фіордам. Круїзний туризм, по суті, є формою анклавного туризму. Він охоплює всі аспекти туристичної індустрії – розміщення, транспорт, гостинність і пам'ятки. Круїзний туризм характеризується концентрацією великої кількості людей, які відвідують одне й те ж саме місце призначення одночасно
	Logunova N. Specifics of cruise tourism and features of creating a cruise tourism product [Електронний ресурс] / N. Logunova, S. Kalinkina, N. Lazitskaya and I. Tregulova //	характеризується значною капіталомісткістю і трудомісткістю, є універсальним видом туризму, що поєднує майже всі його форми і містить кілька його видів – рекреаційний, спортивний, оздоровчий, освітній, конгресний,

	ERSME-2020 : Web of Conferences. – Режим доступу : https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/77/e3sconf_ersme2020_05005.pdf [57]	пригодницький, археологічний та інші, а також поєднує різні варіанти обслуговування та відпочинку
круїз	Ляховська О. С. Круїзний туризм в Україні / О. С. Ляховська // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2011. – Вип. 17. – Т.2. – С. 25-30 [22]	етимологічно слово круїз (від англ. cruise) означає морську подорож, зазвичай – по замкненому колу, з поїздками з портів у внутрішні райони країн
	Федорченко В. К. Словник-довідник туристських термінів / В. К. Федорченко, І. М. Мініч. – К. : Дніпро, 2000. – 156 с. [30]	туристська поїздка «з використанням транспортних засобів (як правило, водних) не тільки для перевезення, але і як засобів розміщення, харчування й обслуговування. У туристській практиці реалізується програма круїзів на морських і річкових маршрутах»
	Бабкин А. В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. – 252 с. [9]	подорож на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд пам'яток портових міст, а також різноманітні розваги на борту морських та річкових лайнерів
	Luković T. Destination development for cruising tourism [Електронний ресурс] / T. Luković, A. Asić, I. Šperanda // TOURISM. – Режим доступу : https://hrcak.srce.hr/file/238266 [56]	є поєднанням морського транспорту, подорожей, туризму і відпочинку, і визначається як морська відпустка для пасажирів, які оплачують маршрут (та інші послуги судна) при мінімальному перебуванні на борту судна протягом однієї ночі щонайменше 100 пасажирів
	Москвіна Д. І. Морські круїзні подорожі: їх сутність та значення [Електронний ресурс] / Д. І. Москвіна. – 2015. – Режим доступу : https://core.ac.uk/reader/153586340 [25]	туристична подорож тривалістю кілька днів відповідно до певних умов маршруту круїзу (детального плану подорожі)
Москвіна Д. І. Морські круїзні подорожі: їх сутність та значення [Електронний ресурс] / Д. І. Москвіна. – 2015. – Режим доступу : https://core.ac.uk/reader/153586340 [25]	морський або річковий тур, у базову вартість якого включено комплексне обслуговування на борту судна, зокрема, проїзд на судні, проживання в каюті (залежно від обраного класу), триразове харчування, розваги та, як правило, низка спеціальних заходів (свята, фестивалі, конкурси, концерти тощо)	
круїзний тур	Круизный туризм в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://anonssmi.ru/kruiznyj-turizm-v-mire/ [19]	систематично спланована зворотня подорож, який включає розважальні й рекреаційні об'єкти та заходи на борту, а також берегову екскурсію. Іншими словами, круїзний тур – це задоволення, подорож на човні чи кораблі за системою «все включено» у конкретні дні, на конкретні destinations та за встановленою ціною

Отже, головна особливість круїзного туризму, яка відрізняє його від інших видів туризму, полягає в тому, що транспортний засіб не тільки надає туристам транспортну послугу, слугуючи засобом переміщення, а й забезпечує їх повне туристичне обслуговування протягом всього круїзу, надаючи місце проживання, харчування, оздоровлення, освітні й розважальні послуги тощо [25]. Круїзне судно, яке одночасно виступає як транспорт і як засіб відпочинку, – це базовий елемент туристичного продукту, своєрідний туристичний центр або курорт [57]. Перевезення круїзних туристів є істотною умовою круїзу. Перевезення в інших подорожах – не круїзних – для туриста не має істотного значення. Круїзним туристам не потрібні послуги готелів, тому що вони постійно проживають на борту судна [15].

Круїзний туризм має ряд відмінностей від звичайних перевезень пасажирів водним транспортом [57]:

- 1) *мотивація подорожей*. У круїзному туризмі мотиваціями подорожі є відпочинок, розважальні, екскурсійні та інші мотиви поїздки, які так чи інакше пов'язані з туристичними цілями. У разі перевезень водним транспортом мотивація подорожі пасажирів значно ширша: зміна місця проживання, трудова міграція, поїздка до іншого регіону (країни), відвідування друзів та родичів тощо;
- 2) *соціальний склад пасажирів*. Соціальна структура круїзних туристів і звичайних пасажирів корабля суттєво відрізняється як за демографічними й етнічними ознаками, так і за рівнем доходів, освіти, професією тощо. Якщо основний контингент круїзних туристів становлять забезпечені, освічені, сімейні люди середнього віку, які віддають перевагу комфортному відпочинку з насиченою освітньою програмою, то пасажиром звичайного корабля може бути будь-яка людина, незалежно від її соціально-економічного стану, віку, національності, віросповідання тощо;
- 3) *спектр пропонованих послуг*. У складі круїзного туру представлено різноманітний асортимент послуг: вишукане харчування, комфортне проживання, розваги, персональні програми відпочинку та багато іншого, в той час як основний вид послуг, що надаються пасажиром морського чи річкового судна, – це транспортні перевезення;

- 4) *конструктивні особливості кораблів*. При проектуванні круїзних суден центральний акцент робиться на конструкцію величезних, безпечних, красивих кораблів великої пасажиромісткості з порівняно малою швидкістю плавання, але надзвичайною стійкістю до хвиль. Велика увага приділяється кількості палубних приміщень, внутрішньому простору судна, висоті стель, обладнанню вестибюлів і холів, наявності вказівників і схем орієнтування, скороченню машинного шуму та вібрації корпусу тощо. Такі судна забезпечені потужною енерговитратною системою кондиціонування повітря. На сучасних круїзних суднах досить часто є такі зручності як магазини, казино, СПА-салони, басейни, театри і кінотеатр, фітнес-центри, ресторани, бари, б'юті-салони, спортивні центри тощо. Для транспортних суден першочергове значення має мінімізація часу доставки пасажирів з порту відправлення до порту призначення, і їх конструктивні особливості повністю відповідають цій меті;
- 5) *тривалість плавання*. У круїзному туризмі тривалість плавання залежить від напрямку маршруту, кількості заходів у порти, часу перебування туристів у кожному з портів. Тривалість плавання може суттєво відрізнитися залежно від обраного туру та його вартості. Крім того, вирішальну роль відіграють сезонні коливання попиту на морські подорожі з урахуванням умов навігації, періодів відпусток, свят, вихідних та канікул. Метою пасажирських перевезень водним транспортом є найшвидша доставка до місця призначення. Тому час плавання визначається відстанню від порту до порту та погодними умовами;
- 6) *географія маршрутів*. Під час круїзу судно відвідує порти, розташовані в містах і регіонах, які користуються значною туристичною популярністю. Від цього і залежить конфігурація круїзного туристичного маршруту. Водні пасажирські лінії плануються для з'єднання основних ділових центрів або місць, між якими морське сполучення є необхідним та економічно виправданим через їх географічне положення (між островами архіпелагу, островом і материком тощо) [57].

Водні туристичні подорожі характеризуються цілим рядом переваг по відношенню до наземних: вищим рівнем комфорту, значним обсягом одноразової

завантаженості (1000 осіб і більше), можливістю реалізації різних видів і цілей туризму (пізнавального, бізнес-туризму, навчального, шоп-туризму, паломницького тощо), можливістю повноцінного відпочинку, повним комплексом життєзабезпечення. Серед недоліків слід зазначити невисоку швидкість руху водних транспортних засобів, обмежену мобільність, синдром «замкненого простору», схильність деяких людей до «морської хвороби», високу собівартість та інші [15].

1.2. Види круїзного туризму

Сучасні круїзи надзвичайно різноманітні, а з інтенсивним розвитком круїзного туризму виділяються все нові і нові їх види (табл. 1.2, рис. 1.1-1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація круїзів (складено автором за [1; 9-10; 20; 25; 34; 44; 66; 68; 76-77])

Вид круїзу	Особливості
<i>за характеристикою водного простору</i>	
річкові круїзи	круїзи по внутрішніх водних артеріях і басейнах – річках, озерах, каналах. Річковий круїз відрізняється від морського, оскільки пасажирів знаходяться близько до берега, а круїз зосереджений більше на огляді визначних пам'яток і краєвидів. Під час річкових круїзів пасажирів, як правило, виходять на берег, і ці екскурсії зазвичай безкоштовні. Об'єкти на борту річкового судна зведені до мінімуму та обмежені через менший розмір корабля. Як правило, круїзні лайнери вміщують не більше 100-200 пасажирів, тоді як морські круїзні лайнери можуть вміщати багато тисяч. Річкові круїзи можуть проводитися в одному напрямку або мати кільцевий маршрут. Річкові круїзні маршрути в залежності від умов перевезень, їх тривалості і протяжності, якості надаваних послуг поділяються на транспортні, туристичні, екскурсійні прогулянкові. Транспортні маршрути забезпечують транспортне сполучення між окремими населеними пунктами і працюють, як правило, за заздалегідь опублікованим розкладом. Річкові судна, які експлуатуються на транспортних маршрутах, здійснюють транзитні (протяжністю понад 400 км), місцеві (довжиною менше 400 км), приміські та внутрішньоміські перевезення туристів. До транспортних маршрутів відносяться також переправні і поромні лінії. Туристські перевезення організовуються за традиційним і спеціальними маршрутами тривалістю більше 24 годин. Екскурсійні прогулянкові маршрути являють собою перевезення екскурсантів тривалістю менше 24 годин, як правило, це внутрішньоміські і приміські річкові маршрути.
морські круїзи	спеціально організована колективна морська подорож за певною програмою з наданням його учасникам широкого комплексу послуг (побутового та екскурсійного обслуговування, харчування, культурно-масових розваг, інших послуг, що надаються в залежності від

	цілей морського круїзу). Така подорож здійснюється зазвичай по замкненому колу та поїздками з портів у внутрішні райони країн. Такі властивості морського круїзу, як спеціальна організація колективної морської подорожі і заздалегідь обумовлений комплекс послуг, якими користуються учасники морського круїзу, дозволяють відмежувати морський круїз не тільки від перевезення морем індивідуальних пасажирів, але й від організованих груп пасажирів.
<i>за тривалістю</i>	
короткострокові круїзи	круїзи тривалістю від трьох годин до чотирьох діб
середньострокові круїзи	круїзи тривалістю 5-13 діб
довгострокові круїзи	круїзи тривалістю до двох місяців
<i>за типами</i>	
сучасні (класичні) круїзи	переважають на міжнародному ринку. Кораблі тут або нові, або переобладнані, повністю відповідають сучасним вимогам із дизайну, комфорту й сервісу: з просторими каютами, великими відкритими палубами, басейнами, соляріями, спортивними майданчиками та залами, салонами краси, магазинами, нічними клубами й казино
круїзи преміум-класу	орієнтовані на вимогливих клієнтів, які ставлять підвищені вимоги до сервісу й комфорту. Туристам пропонується персональне обслуговування
круїзи люкс-класу	призначені для дуже багатих туристів, які займають високе положення в суспільстві. Це своєрідні закриті клуби. Відпочинок на круїзних лайнерах класу люкс оцінюється вище за відпочинок у будь-якому фешенебельному готелі
ексклюзивні круїзи	найвища якість виявляється тут у всьому: обслуговування за формулою ultra all inclusive («усе включено»), кількість персоналу рівна кількості пасажирів, просторі каюти, інтер'єри, оформлені кращими дизайнерами, колекції дорогого живопису, персональна турбота про кожного пасажира. Географія круїзів цієї категорії тяжіє до екзотичних напрямів.
особливі (тематичні) круїзи	відповідають певній тематиці та створюються за бажаннями клієнтів. Це подорож або серія подорожей, де один із елементів бортового досвіду пристосований до певного хобі чи захоплення, присвячений певній відомій особі чи якійсь події. Круїзи можуть включати зустрічі з відомими людьми, серію лекцій, концерти, практичні заняття, дні уроків танців, аудиторні заняття або спеціальні екскурсії під час перебування в порту. Туристи можуть займатися улюбленими розвагами, опанувати нові навички та подружитися з однодумцями. Сюди ж відносяться різні фестивалі на круїзних суднах. Хоча багато тематичних круїзів дотримується стандартного формату, їх щоденна програма розширена додаванням заходів, зосереджених навколо теми.
експедиційні (або пригодницькі) круїзи	круїзи на менших за своїми розмірами круїзних суднах, що включають відвідування віддалених пунктів призначення, які найчастіше знаходяться поза маршрутом або недоступні для великих суден. Мета – взяти участь у комплексному освітньому дослідженні. Найчастіше експедиційні круїзи спеціалізуються на подорожах, які пропонують враження від дикої природи в таких регіонах, як Північна Європа, Аляска, Арктика чи Антарктика

круїзи на яхтах	є малими за масштабом. Круїзи на яхтах можуть бути схожими на круїзи люкс-класу, оскільки це дуже дорогий вид круїзного туризму, який переважно характеризується високими стандартами обслуговування та зручностей на борту. Яхти вміщують менше пасажирів, ніж інші круїзні судна, і зазвичай одна сім'я чи невелика група людей орендує всю яхту та здійснює круїз. Існує дві форми прокату яхт: без екіпажу (бербоут чартер) і з екіпажем (тайм-чартер).
комбіновані круїзи	комбінована програма на базі круїзного маршруту – це відпочинок на морському чи річковому лайнері, поєднаний з продуманою екскурсійною програмою, відвідуванням різних туристичних destinations на березі та у внутрішніх районах країни, перебуванням в готелі до або після круїзу. Широкий розвиток отримали комбіновані та «пакетні» авіаморські круїзи з включенням у вартість подорожі всього комплексу обслуговування. При цьому круїзна компанія організовує чартерні авіарейси як частину загальної подорожі, забезпечуючи туристу свій рівень обслуговування вже з аеропорту.
за розмірами круїзних суден і кількістю туристів	
мегакруїзи	круїзи на найбільших круїзних лайнерах (мегалайнери, довжиною понад 300 м і пасажиромісткістю до 2000 осіб і більше). Мегалайнери – це новий клас круїзних суден, які зосереджені на максимальному збільшенні місткості та послуг на борту. Найбільшими у світі круїзними лайнерами є Icon of the Seas, Symphony of the Seas, Harmony of the Seas, Allure of the Seas, Oasis of the Seas (Royal Caribbean), Mardi Gras (Carnival), Iona (P&O Cruises), AIDAnova (AIDA Cruises), Costa Smeralda (Costa Cruises), MSC Grandiosa (MSC Cruises), Spectrum of the Seas (Royal Caribbean)
нішові круїзи	індивідуальний туризм на суднах невеликого розміру, пасажиромісткістю до 500 осіб
за складом туристів	
круїзи для одиноких	круїзи, організовані для групи неодружених дорослих, які бажають знайти нових друзів або романтичні стосунки
індивідуальні (соло-круїзи)	круїзи, протягом яких турист мандрує на самоті, без сусіда по каюті, члена сім'ї, коханої людини тощо
сімейні круїзи	круїзи, які передбачають розважальну програму для сімейних пасажирів з дітьми
круїзи для дорослих і пар	круїзи, які передбачають розважальну програму для дорослих пасажирів та закоханих пар
за напрямком подорожі	
виїзні круїзи	круїзи, що передбачають виїзд громадян даної країни до інших країн, і подорож по їх внутрішнім або територіальним водам.
в'їзні круїзи	круїзи, що передбачають в'їзд громадян інших країн до даної країни, і подорож по її внутрішнім або територіальним водам. Розвитку в'їзного масового круїзного туризму необхідні наступні умови: - наявність розвиненої портової інфраструктури, зокрема, пасажирського терміналу з денною пропускною спроможністю від 4000 осіб і вище; причальної лінії понад 600 м (або причалів, що дозволяють обслуговувати одночасно 2 судна довжиною 300 м); майданчику для висадки пасажирів та паркування автобусів; - розвинена міська інфраструктура – якісні дороги, місця для паркування екскурсійного автотранспорту, комунальні мережі, інформаційні

	таблички англійською мовою; - туристична інфраструктура: пам'ятки архітектури, культурної спадщини, природи тощо, сучасний туристичний автотранспорт, кваліфікований персонал, туристична інформація іноземними мовами
<i>за ознакою перетинання державного кордону</i>	
міжнародні круїзи	круїзи, маршрут яких проходить через порти двох чи декількох держав
внутрішні круїзи	круїзи, маршрут яких проходить через порти однієї держави, без перетинання державного кордону
<i>за ціновою політикою</i>	
економічні круїзи	круїзи, вартість яких становить 75-150 доларів на людину в добу
класичні круїзи	круїзи, вартість яких становить 100-200 доларів на людину в добу
преміум-круїзи	круїзи, вартість яких становить 150-400 доларів на людину в добу
люкс-круїзи	круїзи, вартість яких становить 700-1000 доларів на людину в добу
ексклюзивні круїзи	круїзи, вартість яких становить більше 1000 доларів на людину в добу

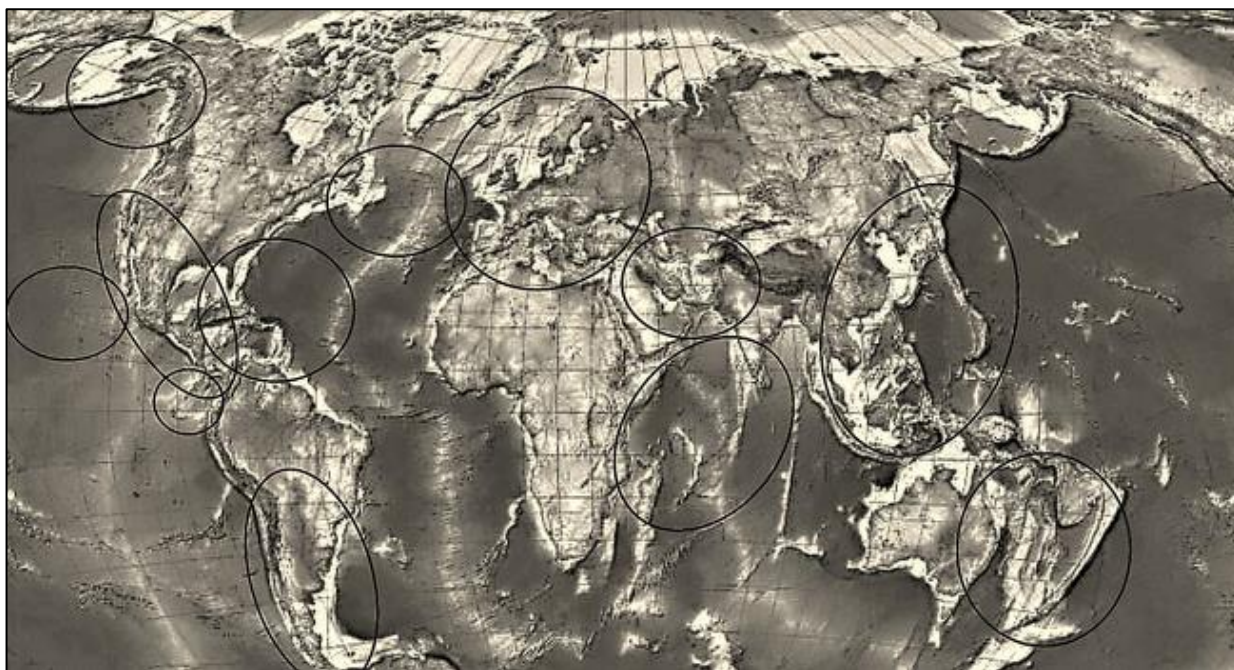

Рис. 1.1. Основні регіони світових круїзних маршрутів [10]

Розрізняють дві системи організації круїзів – європейську й американську. Особливостями європейської системи, яка охоплює нині до 60 % усіх світових круїзів, є організація морської подорожі із заходженням у різні порти, де надається повна екскурсійна програма. Часто практикуються нетривалі, однододенні подорожі в інші міста. Згідно американської системи організації круїзів, туристи підчас круїзу мають можливість відпочивати на пляжах у пунктах заходу судна [25].

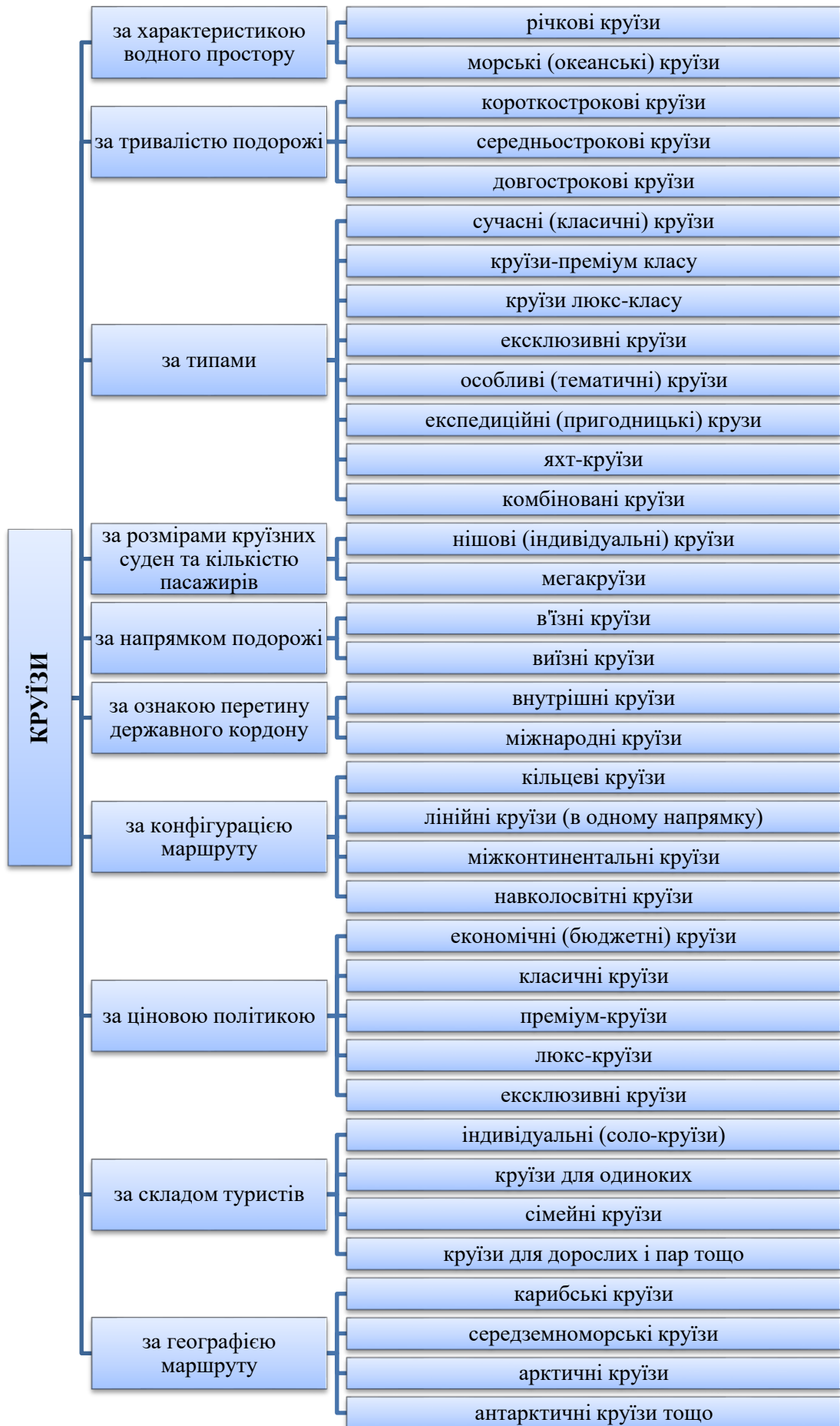

Рис. 1.2. Класифікація круїзів (побудовано автором за табл. 1.2)

РОЗДІЛ 2

ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ АНТАРКТИДИ

2.1. Туристичні ресурси

Антарктида – материк з унікальною природою та історією, що робить його надзвичайно привабливим для туристів. Суворі умови обмежують список туристичних пропозицій, але в цілому він досить значний і різноманітний:

- піші прогулянки по узбережжю та льодовиковій поверхні вглиб материка, походи через льодовики та вражаючі білі пейзажи, прогулянки на снігоступах, катання на лижах;
- альпінізм на прибережних гірських хребтах, гірський туризм;
- кемпінг на узбережжі (з ночівлею під відкритим антарктичним небом);
- відвідування науково-дослідних станцій та бортових лабораторій, щоб дізнатися про передові антарктичні дослідження;
- відвідування визначних місць, пов'язаних з історією відкриття й дослідження материка;
- дослідження антарктичного ландшафту під час подорожей на берег на моторних надувних човнах «Zodiac», які дозволяють неймовірно близько наблизитися до величезних айсбергів і льодовиків, а також до унікальних диких тварин Антарктики; плавання на байдарках і каяках поряд з приголомшливими льодовиковими утвореннями та дикими морськими тваринами, морські прогулянки вздовж берегів Антарктиди на комфортабельних лайнерах, стояче веслування на дошці (сапсерфінг);
- полярне занурення в морські води;
- перетинання суворої протоки Дрейка, Південного полярного кола, Антарктичної конвергенції;
- милування айсбергами;
- спостереження за дикою природою, зокрема пінгвінами, китами, тюленими, морськими птахами тощо;
- фотосафарі і фотосемінари;
- зустріч Нового року та Різдва в Антарктиді;

- оглядові екскурсії на вертольотах;
- СПА-відпочинок тощо.

Останнім часом збільшилась кількість туристів, які бажають підкорити найвищу вершину континенту – пік Уїнсон. Такі можливості надає так званий «Клуб семи вершин», в програмі якого передбачено сходження на найвищі точки всіх континентів світу. Найекстремальнішим видом розваг в антарктичних турах є пірнання під шельфові льодовики. Проте полярний дайвінг дозволений далеко не всім, а тільки досвідченим дайверам, досвід яких складає не менше ста офіційно зафіксованих занурень або які мають кваліфікацію водолаза-рятувальника. Росте популярність антарктичних авіатурів, протягом яких туристи мають змогу облетіти континент на борту пасажирського авіалайнеру та з трьохкілометрової висоти побачити айсберги, льодовики і гори, зробити фотознімки та відеозаписи [24].

Наявні туристичні ресурси Антарктиди дозволяють розвивати спортивні (в тому числі екстремальні), пізнавальні, розважальні, науково-освітні, подієві та деякі інші види туризму.

2.1.1. Загальні відомості. Антарктида – п'ятий за величиною материк світу (площа приблизно 14,0 млн. км² або 10 % суходолу, без шельфових льодовиків – 12,6 млн. км²). Його суша на 98 % вкрита величезним льодовиковим покривом. Антарктиду часто називають континентом найвищого ступеню. Це найпівденніший, найвищий, найсухіший, найвітряніший, найхолодніший і найльодовиковіший континент у світі. Материк поділяється на Східну Антарктиду (високе вкрите льодом плато) і Західну Антарктиду (льодовиковий щит, що покриває архіпелаг гірських островів) (рис. 2.1) [39].

Антарктида розташована майже концентрично навколо Південного полюса. Її назва означає «навпроти Арктики». Вона була б, по суті, круглою, якби не Антарктичний півострів, що тягнеться до південного краю Південної Америки на 970 км (тут розташована найпівнічніша точка материка – мис Прайм 63°05' пд.ш.), та двох морів – моря Росса та моря Уедделла. Ці моря, глибоко вриваючись у сушу, надають континенту трохи грушоподібної форми, розділяючи його на дві нерівні за розміром частини. Східна Антарктида лежить переважно у східній

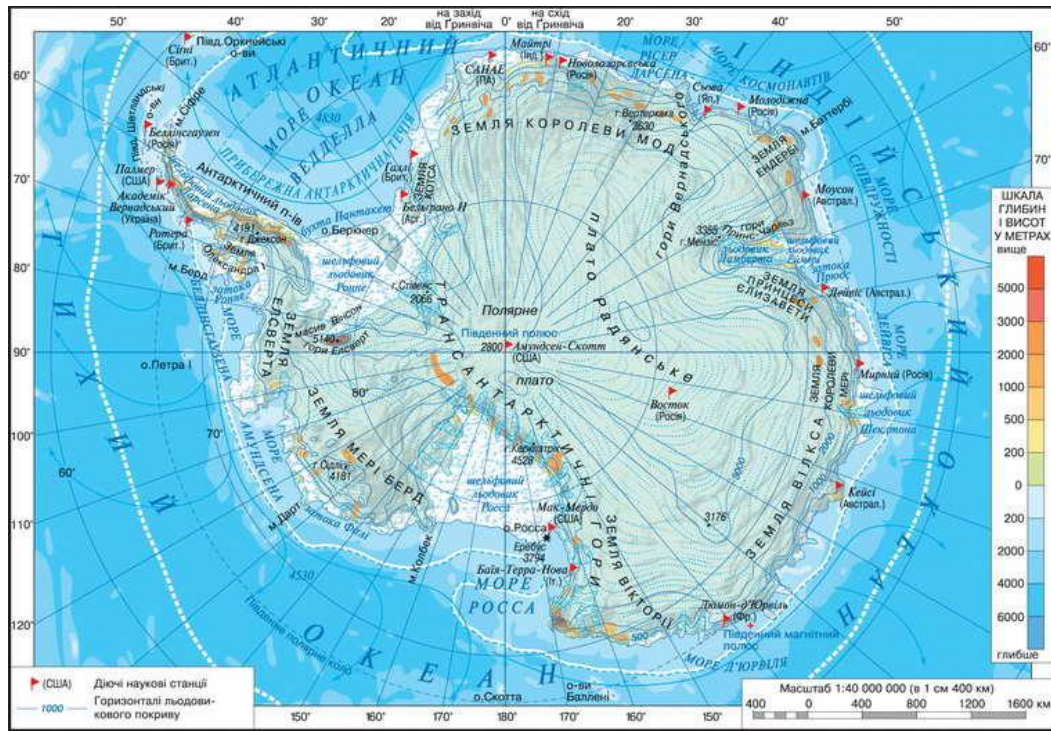

Рис. 2.1. Антарктида [11]

півкулі і є більшою за Західну Антарктиду, яка повністю лежить у західній півкулі. Східна і Західна Антарктида розділені Трансантарктичними горами [39]. Берегова лінія представляє собою кількадеметровий льодовиковий обрив і має протяжність понад 30 тис. км. На сході вона слабо порізана і проходить поблизу Південного полярного кола; на заході – більш порізана [2].

Антарктида не належить жодній державі. 1 грудня 1959 року дванадцять країн (Аргентина, Австралія, Бельгія, Чилі, Франція, Японія, Нова Зеландія, Норвегія, Південно-Африканський Союз, СРСР, Велика Британія, США) підписали Договір про Антарктику. Цей договір, який став безпрецедентною віхою в дипломатії, зберігає континент для невійськових наукових досліджень та поміщає її під міжнародний режим охорони. Під дію Договору попадає вся територія південніше 60° пд.ш. На сьогоднішній день Договір підписаний 54-а країнами світу, в тому числі Україною (1992 рік) [16]. Незважаючи на це, ряд держав мають територіальні претензії в Антарктиці, висунуті до підписання Договору про Антарктику (рис. 2.2).

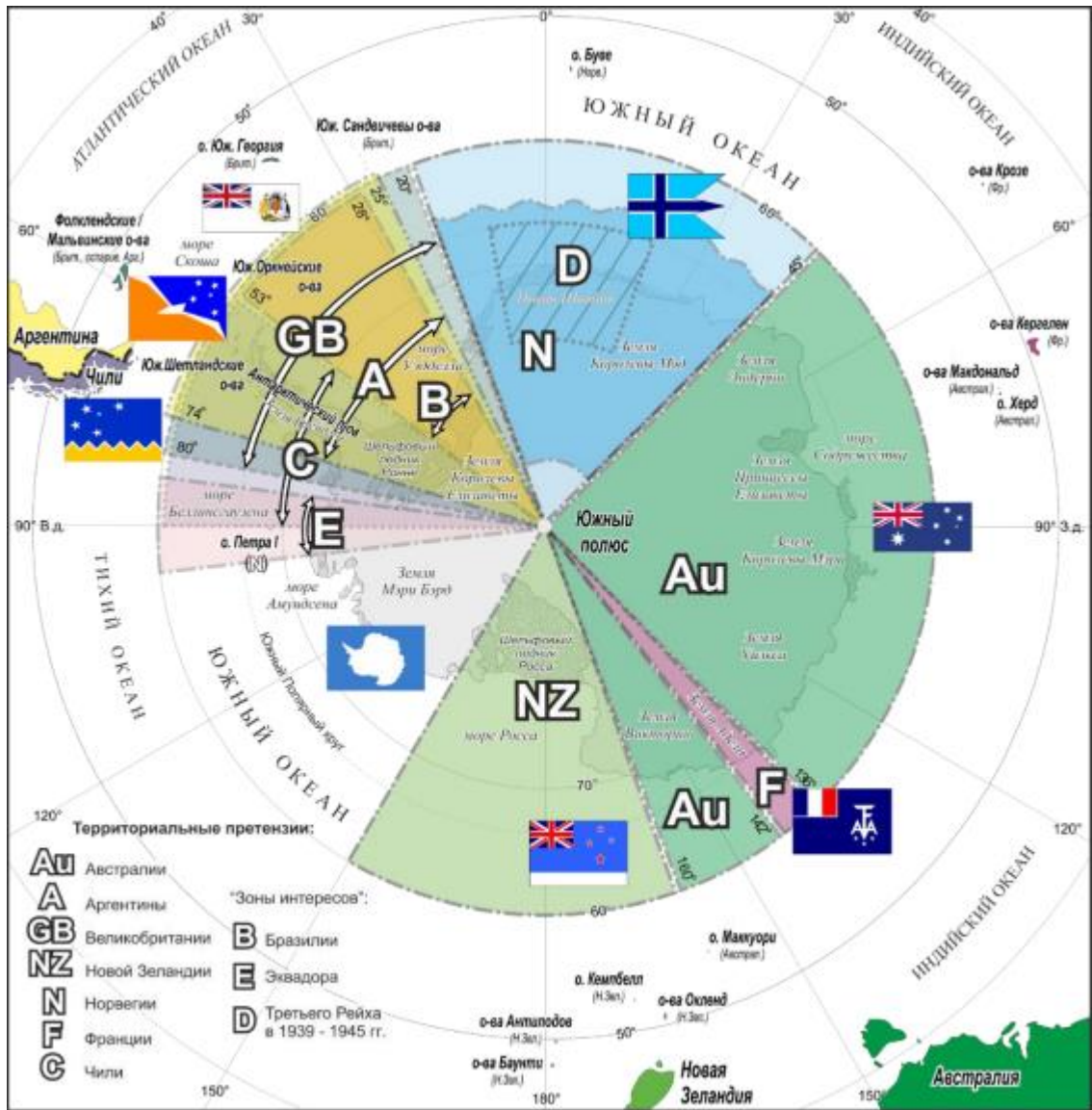

Рис. 2.2. Територіальні претензії в Антарктиці [8]

На території Антарктиди працює понад сотні науково-дослідні полярних станцій і баз різних країн, які займаються біологічними, географічними, геологічними, метеорологічними та іншими дослідженнями. Найбільше їх розташовано на Антарктичному півострові (рис. 2.3).

Власну антарктичну станцію має й Україна. Вона знаходиться на острові Галіндез (мис Марина, $65^{\circ}14'44''$ пд.ш., $64^{\circ}15'28''$ зх.д.), який розташований в семи кілометрах від західного узбережжя Антарктичного півострова (рис. 2.4).

Рис. 2.3. Антарктичні станції [7]

Рис. 2.4. Антарктична станція «Академік Вернадський» [5]

Це постійно працююча географічна й метеорологічна обсерваторія. В 1947 році вона була заснована Великою Британією і називалася «Фарадей», а в 1996 році – передана Україні за символічний один фунт стерлінгів та перейменована на «Академік Вернадський». Перша Українська Антарктична Експедиція відбулася в 1996-1997 роках. У 2019-2020 роках на станції працювало 12 осіб. Тут, окрім всього іншого, є найпівденніші у світі бар «Фарадей» та православна каплиця [5].

В Антарктиді немає постійного населення, але щороку на антарктичних станціях зимують близько 1000 науковців і допоміжного персоналу. Влітку кількість дослідників збільшується в п'ять разів, не враховуючи багатьох тисяч туристів [35].

Термін «Антарктичний регіон» стосується всіх територій – океанічних (південні води Тихого, Індійського й Атлантичного океанів), островних (острови Південна Джорджія, Південні Сандвічеві, Південні Оркнейські, Південні Шетландські, Крозе, Кергелен, Баллені тощо) і континентальних (Антарктида), що лежать у холодній антарктичній кліматичній зоні на південь від зони Антарктичної конвергенції (55°пд.ш.). Антарктична конвергенція – зона, в якій відбувається злиття холодних поверхневих вод, що омивають Антарктиду, з

теплими поверхневими водами, характерними для центральних частин океанів Південної півкулі (Тихого, Індійського, Атлантичного) (рис. 2.5) [5-6].

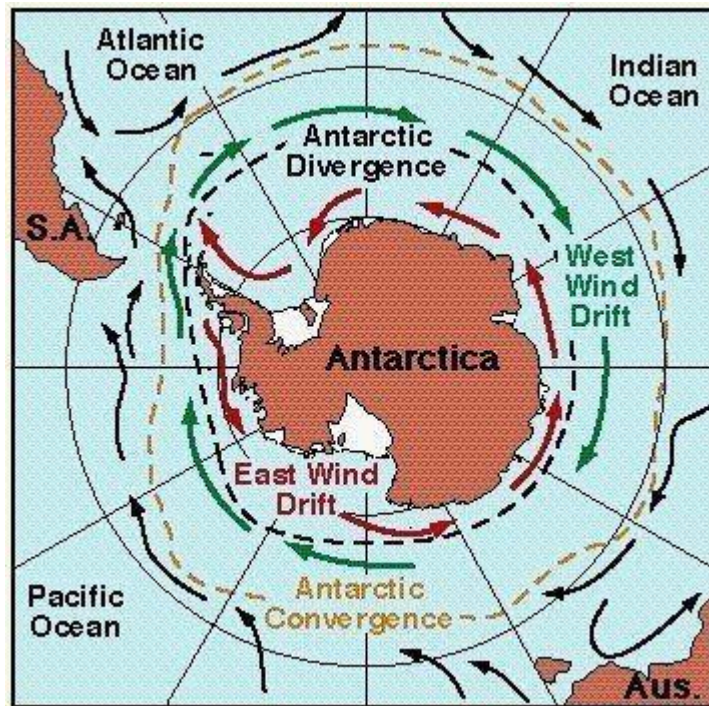

Рис. 2.5. Антарктична конвергенція [6]

Вся територія Антарктиди поділена на так звані землі – області, досліджувані й названі на честь відкривача або інших осіб, зокрема земля Аделі, Олександра I, Вікторії, Королеви Мод, Мері Берд, Елсуорта, Королеви Єлизавети, Королеви Мері, Уілкса, Вільгельма II, Георга V тощо (рис. 2.1).

2.1.2. Орографічні ресурси. Сучасний континент Антарктида має два обличчя. Одне, яке видно візуально, складається з відкритих скель та льодовикової поверхні. Інше, яке можна побачити лише опосередковано за допомогою сейсмічних та інших методів дистанційного зондування, складається з поверхні корінної породи, покритої льодом (рис. 2.6) [39].

Антарктида з середньою висотою близько 2200 м над рівнем моря є найвищим континентом у світі. Величезні льодовикові щити Східної Антарктиди досягають висоти 3500 м та навіть вище в чотирьох головних центрах: Купол А (Аргус) на 81° пд.ш., 77° сх.д.; Купол С на 75° пд.ш., 125° сх.д.; Купол Фудзі на 77° пд.ш., 40° сх.д. і станція «Восток» на 77° пд.ш., 104° сх.д. В той же час, без льоду материк має середню висоту трохи більше 400 м.

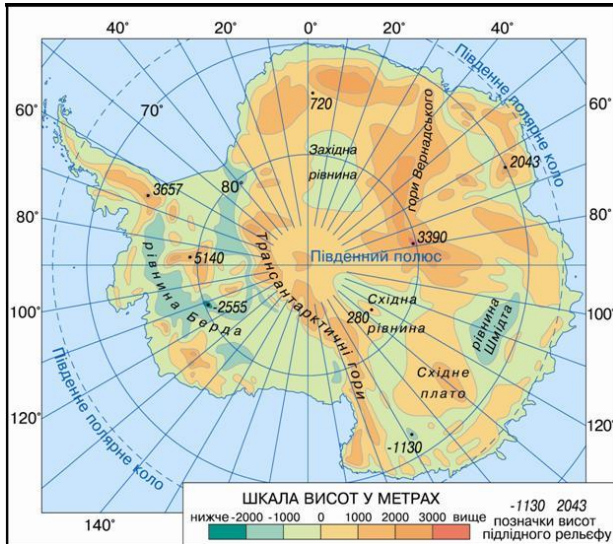

Рис. 2.6. Підлідний рельєф Антарктиди [11]

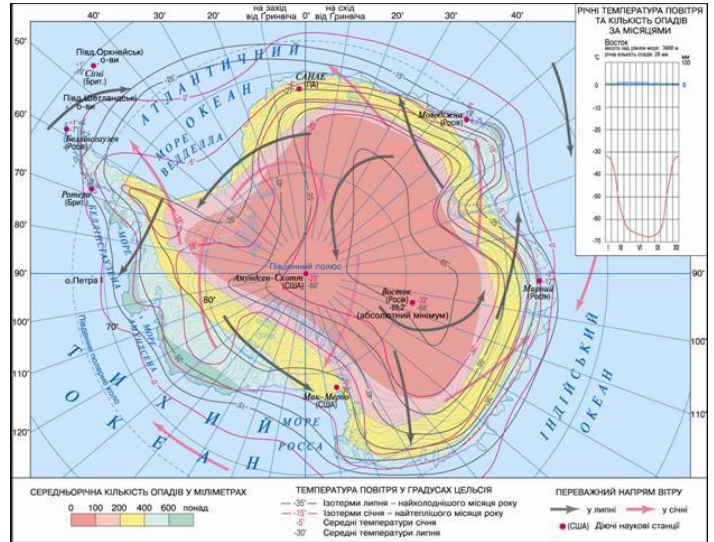

Рис. 2.7. Клімат Антарктиди [11]

Підлідна Антарктида складається з набагато меншого континенту (Східна Антарктида) та сусіднього острівного архіпелагу. Величезна низовина між 90° сх.д. та 150° сх.д. (сучасні підлідні басейни Полярний та Уїлкс) оточена хребтами Трансантарктичних гір, гір Гамбургцева і Вернадського висотою від 2000 до 4000 м. Решта території є горбистою або гірською місцевістю (зокрема, Радянське плато), яка чергується з глибокими западинами. Загалом висоти коливаються від 4897 м на масиві Уїнсон у хребті Сентинел (найвища точка Антарктиди) до понад 2500 м нижче рівня моря в сусідньому морському жолобі на заході (підлідний жолоб Бентлі). Багато територій, включно з більшою частиною Землі Елсуорт і Землі Мері Берд, знаходяться нижче рівня моря. Уздовж узбережжя тягнуться гірські хребти Землі Королеви Мод, Принс-Чарльз та інші (так звані Антарктичні Анди). Південний полюс лежить на висоті близько 2800 м [39].

Трансантарктичні гори розділяють Східну і Західну Антарктиду (рис. 2.6). Цей гірський ланцюг має 3500 км в довжину, 100-300 км в ширину, до 4500 м у висоту. Вершини цих гір продираються крізь лід, утворюючи одні з єдиних вільних від льоду районів Антарктиди [35].

Льодовикова поверхня материка одноманітна і представляє собою безкрайне льодове плато (з висотами понад 3000 м) зі сніговими барханами, що тягнеться на тисячі кілометрів. Тільки подекуди (в основному на узбережжі) цей ландшафт урізноманітнюють гірські хребти й окремі вершини [11].

Вздовж узбережжя Антарктичного півострова й Землі Вікторії, а також на заході Землі Елсуорт і Землі Мері Берд розташовані вкриті льодом вулкани, багато з яких є досі діючими. Більшість їх зосереджена в межах так званої вулканічної дуги Скота. В той же час на всьому узбережжі Східної Антарктиди зустрічається тільки один вулкан Гауссберг (90°сх.д). На острові Росса розташований вулкан Еребус (3794 м). Довгий час сплячий, він показав підвищену активність в середині 1970-х років. За активністю вулкана уважно спостерігають, оскільки на його нижньому схилі розташована найбільша станція Антарктиди (станція Мак-Мердо, США). У 1967-1970 роках відбулося одне з кількох сильних вивержень вулканічної кальдери острова Десепшн, яке знищило розташовані поблизу британські та чилійські станції. Всього на материку виявлено 140 підлідних вулканів [39].

В результаті досліджень підлідного рельєфу було виявлено найбільший на Землі кратер Землі Вілкса з діаметром 482 км. Такий кратер могло утворити падаюче на Землю тіло діаметром близько 48 км [3].

2.1.3. Кліматичні ресурси. Через унікальний клімат Антарктиду називають «материком вічних морозів», «царством хуртовин і вітрів», «світовим холодильником», «білою пустелею». Антарктида є найхолоднішим континентом на планеті. Тут 21 липня 1983 року на станції «Восток» (Росія) була зареєстрована найнижча температура в світі (-89,2°C). Тому цей район називають «Полюсом холоду». Найтеплішою частиною континенту є північ Антарктичного півострова. Зимові температури тут можуть досягати +11°C, літні +15°C. В середньому температури найхолодніших місяців становлять -20° -30°C на узбережжі та -40° -70°C у внутрішніх районах. Влітку температура коливається від 0°C до -20 -35°C відповідно (рис. 2.7) [39].

Антарктида – найвітряніший материк, Полнос вітрів нашої планети. Для більшості прибережних регіонів, особливо для Східної Антарктиди, характерні

сильні стокові вітри, що дмуть з центральних районів материка. Тут зафіксована найбільша на Землі швидкість вітру – 300 км/год. На полярному плато вітри зазвичай слабкі, із середньомісячною швидкістю на Південному полюсі приблизно від 4 м/с у грудні (влітку) до 8 м/с у червні і липні (взимку).

Антарктида – найсухіший материк у світі. Незважаючи на величезний обсяг води, що зберігається у вигляді льоду, її слід вважати однією з найбільших пустель світу. Дощів практично ніколи не буває. Вологість забезпечується головним чином атмосферною водяною парою та місцевими запасами води, що утворюється при таненні снігу, льоду та вічної мерзлоти. Середня кількість опадів

над полярним плато становить лише близько 50 мм на рік. У Сухих долинах Східної Антарктиди випадає взагалі близько 10 мм опадів на рік, а середньорічна температура повітря становить $-19,8^{\circ}\text{C}$, що робить це місце одним із найсуворіших у світі. Деякі райони Сухих долин не отримували опадів останні 2 млн. років. У прибережній смузі випадає значно більше опадів, хоча і тут їх кількість не перевищує 500 мм на рік. Вологе морське повітря, взаємодіючи з холодним полярним, робить оточуючі океанічні води одними з найбурхливіших у світі. Нечисленні шторми приносять снігопади у внутрішні регіони [35; 39].

Для Антарктиди характерні полярні дні і ночі, які тривають від однієї доби на Південному полярному колі (66,5 пд.ш.) до півроку на Південному полюсі. Протягом тривалого полярного дня Антарктида отримує сонячної енергії більше, ніж Сахара. Проте через високе альbedo снігової поверхні материка (90 %) та мінімальні кути падіння сонячних променів (до 0 на Південному полюсі) практично вся сонячна радіація відбивається назад в атмосферу. Протягом антарктичної зими і тривалих полярних ночей Антарктида настільки вихолоджується, що через замерзання навколишнього моря фактично подвоює свій розмір, тим самим віддаляючи океанське джерело тепла майже на 1800 миль від центрального полярного плато [39].

2.1.4. Гідрологічні та гідрографічні ресурси. Антарктида омивається південними водами Тихого, Індійського й Атлантичного океанів, а згідно західної географії – водами Південного (або Антарктичного) океану – холодною океанічною водною масою нижче 60°пд.ш. з унікальними біологічними та фізичними характеристиками (рис. 2.1). Океанічні води і моря навколо Антарктиди часто порівнюють з ровом навколо фортеці. Турбулентні «Ревучі сорокові» та «Люті п'ятдесяті», течія Західних вітрів, Субтропічна конвергенція, Антарктична конвергенція – все це надзвичайно ускладнює доступ до материка [39].

Антарктида – найльодовиковіший материк на Землі. Її континентальний льодовиковий щит обсягом 29 млн. км³, середньою товщиною 1800 м і максимальною товщиною 4800 м містить приблизно 90 % льоду та 80 % прісної води світу. Лід на материку накопичувався протягом 20 млн. років. Він має вигляд купола, що припіднятий у центрі і поділяється на три льодовикових щита: Східно-Антарктичний (найбільший), Західно-Антарктичний і льодовиковий щит Антарктичного півострова. Сила тяжіння й особливості рельєфу обумовлюють постійний рух льодовиків від центру до берегів материка із середньою швидкістю 200 м за рік (рис. 2.8), де вони круто обриваються, утворюючи високі льодові стіни – бар'єри. Найбільший льодовий бар'єр Росса має висоту 45-73 м. У результаті сповзання льоду в багатьох місцях уздовж узбережжя утворюються плаваючі, припаяні до суші шельфові льодовики. Найбільшим з них є льодовик Росса з шириною 800 км, довжиною 1100 км і товщиною 700 м. Площа шельфових льодовиків становить приблизно 1,561 млн. км², що нагадує площу Гренландського льодовикового щита. Окрім шельфових льодовиків навколо материка утворюється щорічно замерзаюча та тануча крига, яка взимку досягає 56°пд.ш. в Атлантиці і 64°пд.ш. в Тихому океані. Антарктиду називають пульсуючим континентом через щорічне нарощування та відступання її льодовикової берегової лінії. Взимку площа морських льодів навколо Антарктиди збільшується до 18 млн км², а влітку зменшується до 3-4 млн км².

Шельфові льодовики покривають більшу частину морів Росса та Уедделла. Величезні шельфові льодовики Росса та Філхнера-Ронна разом з іншими оточують близько 75 % континентальних окраїн Антарктиди.

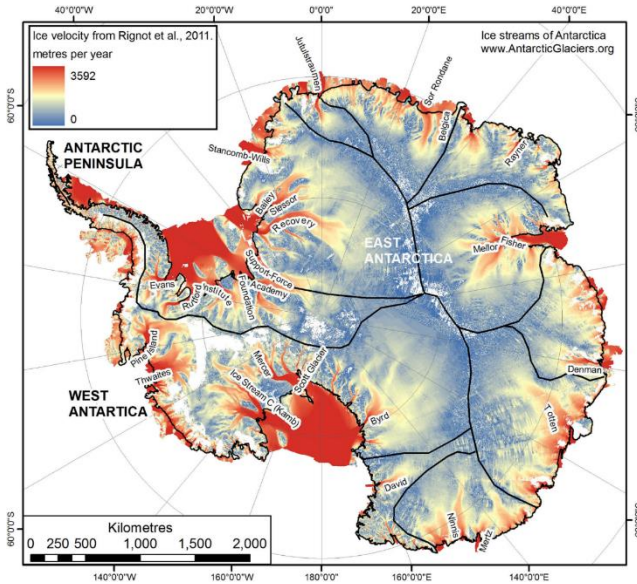

Рис. 2.8. Льодовикові потоки в Антарктиді [73]

Рис. 2.9. Підлідні озера Антарктиди [14]

Навколо узбережжя шельфові льодовики та льодовикові щити постійно розколюються та скидають в оточуючі морські води величезні айсберги. Деякі льодовики, що довгий час рухалися із полярного регіону через Трансантарктичні гори, зараз відступають і майже зникають, утворюючи «антарктичні оазиси» і «сухі долини», наприклад, долини Райта, Тейлора та Вікторії поблизу протоки Мак-Мердо [5; 11; 35; 39].

Антарктида – єдиний материк на Землі, який не має постійних річок. Тимчасові «антарктичні річки», що прямують до океану, ненадовго (на 1-2 місяці)

утворюються влітку потоками талої води. Однією з таких річок є річка Онікс довжиною 40 км, розташована в Сухій долині Райт [31]. Сучасні дослідження виявили існування підлідних бурхливих річок талої води. Довжина виявлених тунелів сягає 250 м [3].

Під льодовиковим покривом Антарктиди знайдено 379 озер (2012 рік) [35], і постійно знаходяться нові (рис. 2.9). В районі російської станції «Восток» між

льодом і дном лежить величезне прісноводне озеро (рис. 2.10). Озеро Восток було ізольовано від атмосфери протягом десятків мільйонів років, що дає можливість дослідити, яке життя могло виникнути в цьому незвичайному середовищі [39]. Невеликі прісноводні й солоні озера зустрічаються в оазисах і на узбережжі материка. Характерні також озера-лагуни, що лежать між прибережними скелями та шельфовим льодовиком. Деякі озера знаходяться у горах на висоті до 1000 м (оазиси Тейлора, масив Вольтат на Землі Королеви Мод та Вікторії на Землі Вікторії) [2]. Антарктичні озера відрізняються невеликими розмірами, тільки деякі мають площу більше 10 км². Найбільшим є озеро Фігурне в оазисі Бангера з довжиною 20 км, площею 14,7 км², глибиною 130 м. Найглибшим є озеро Радок з глибиною 362 м [3].

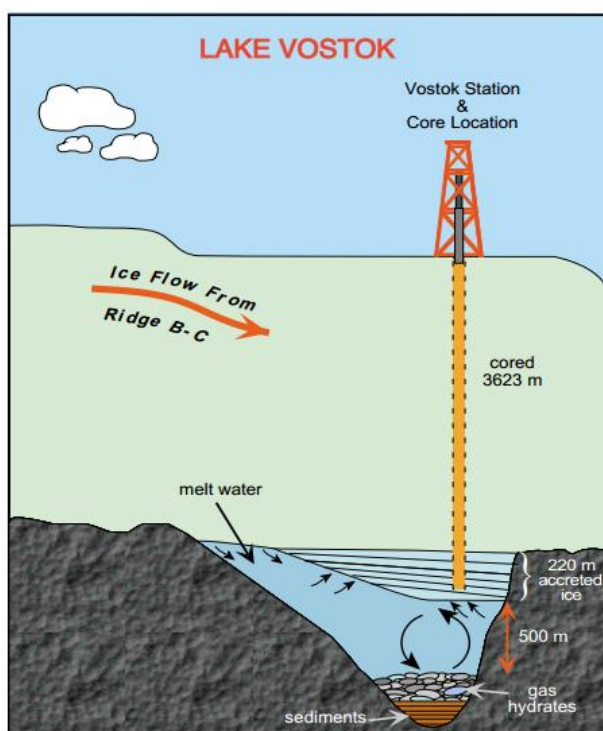

Рис. 2.10. Озеро Восток в Антарктиді [18]

В Антарктиді є так званий «квивавий» водоспад, розташований на льодовику Тейлора. Він має червону, як кров, воду, колір якої можна пояснити вмістом заліза, що при взаємодії з повітрям окислюється і набуває квивавого кольору [13].

На узбережжі є своєрідні льодовикові «болота». Тала вода стікає в пониження рельєфу та зволожує сніг і фірн, утворюючи сніжно-водяну кашу, в'язку, як звичайні болота. Такі болота неглибокі – не більше метра, але непрохідні для гусеничного транспорту [3].

2.1.5. Біологічні ресурси. Антарктида – це холодна суха пустеля, де наявність і різноманітність біоти залежать від доступу до води. Хоча наземна екосистема містить понад тисячу відомих видів організмів, більшість із них є мікроорганізмами. В морській Антарктиді – на островах та узбережжі – більше життя, ніж у внутрішній Антарктиді, а навколишній океан настільки ж багатий живими організмами, наскільки безплідна земля.

Рослини Антарктики налічують близько 800 видів, з них 350 – лишайники. Близько ста видів мохоподібних (мохи та печіночники) переважають у приморських регіонах, але мохи можуть рости майже скрізь, де ростуть лишайники. Численні види плісняви, дріжджів та інших грибів, а також прісноводні водорості та бактерії доповнюють список рослин Антарктики. Ці форми надзвичайно широко поширені й зустрічаються аж до 87° пд.ш. У горах простежується висотна поясність ландшафтів. Вище 3000 м ознаки рослинного та тваринного життя майже не зустрічаються.

Антарктичні моря є високопродуктивними для планктонних рослин, передусім у прибережних, багатих поживними речовинами зонах апвелінгу. Особливо багато діатомових водоростей. Ґрунти, хоч і не мають гумусового шару,

можуть містити такі мікроорганізми, як бактерії або різні синьо-зелені водорості. Періодично в Антарктиді можна побачити таке явище, як квітнення льоду, коли льодовиковий покрив стає різнобарвним. Причиною цього є інтенсивне розмноження мікроводоростей на його поверхні. Рослинний

світ субантарктичних островів (острови Південна Джорджія, Крозе, Кергелен, Маккуорі тощо) більш різноманітний [5; 39].

Наземний тваринний світ Антарктиди складається виключно з безхребетних. Мікрофауна включає геліозоїв, коловерток, тихохідних, нематод, найпростіших інфузорій, які домінують у ґрунтових і прісноводних угрупованнях. Наземна макрофауна повністю складається з членистоногих, багато з яких паразитують на птахів і тюленях (кліщі, воші, ногохвістки, мошки). Два види жуків, ймовірно чужорідних, відомі на островах поблизу Антарктичного півострова.

На південь від Антарктичної конвергенції проживає близько 45 видів птахів, але лише три з них – імператорський пінгвін, антарктичний буревісник і південнополярний поморник – гніздуються виключно на континенті або на сусідніх островах. Пінгвіни вважаються символом

Антарктиди. Відсутність наземних хижаків із ссавців і багаті кормові ресурси в морі роблять узбережжя Антарктики ідеальним місцем для величезних лежбищ морських птахів. Численні види буревісників та альбатросів складають більше половини антарктичних і субантарктичних видів, що гніздяться. Іншими птахами регіону є баклани, шилохвости, чайки-поморники, крички, шилодзьоби та коньки [39].

Антарктичні води надзвичайно багаті на зоопланктон, який становить основний раціон китів, тюленів, риб, кальмарів і морських птахів. Фауна морського дону прибережної зони включає сидячих гідрозоїв, корали, губки та мшанки, а також крабоподібних, багатощетинкових кільчастих червів, морських їжаків, морських зірок, різноманітних ракоподібних та молюсків. З майже 30 тис. видів сучасних риб в антарктичних водах відомо не більше ста (антарктичні окуні,

бельдюги, морські равлики, макрусові, тріскові, барракуди, міктофові, миксини, скати тощо).

Усі місцеві ссавці Антарктики є морськими і включають тюленів (морські котики, морські слони, морські леопарди,

морські леви, тюлені Росса, тюлені Уеддела, тюлені-крабоїди тощо), морських свиней, дельфінів і китів (горбаті кити, сині кити, зубасті кити, грінди або чорні кити, косатки, кашалоти, бутилконоси, вусаті кити, південні кити, фінвали, сейвали, гострорилі кити тощо) [39].

2.1.6. Антропогенні ресурси. На відміну від природних, антропогенні туристичні ресурси Антарктиди не такі багаті й різноманітні, адже материк був відкритий пізніше за всіх (XIX ст.) і на сьогоднішній день практично не досліджений та не освоєний – як через суворі природні умови, так і в силу дії Договору про Антарктику, що дозволяє на материку тільки невійськові наукові дослідження. Серед антропогенних ресурсів найбільший інтерес для туристів представляють *антарктичні науково-дослідні станції* (рис. 2.3, табл. А.1 в додатку А) та *місця, пов'язані з історією відкриття й дослідження материка* (табл. А.2 в додатку А). Туристи із задоволенням відвідують *залишки китобійних станцій*, які всі зараз закриті і занедбані. Особливо багато таких станцій на острові Південна Джорджія – «Grytviken», «Husvik», «Leith Harbour», «Stromness», «Prince Olav», «Godthul» і «Ocean Harbour» [60] (табл. А.3 в додатку А). Незважаючи на те, що в Антарктиді немає постійного населення,

засновано *два цивільних поселення*. Одним з них є чилійське містечко Villa Las Estrellas, в межах якого працюють дослідницька станція, школа, лікарня, готель, поштове відділення, інтернет, TV і мережа для мобільних телефонів. Другим є аргентинська науково-

дослідна станція «Esperanza», на території якої навіть узимку живуть 55 жителів, зокрема десять родин і два шкільних вчителів [13]. Їх відвідування часто входить до програми різних туристичних маршрутів.

Цікавими об'єктами є *церкви Антарктиди*. На сьогоднішній день на материку нараховується вісім християнських церков, ще дві розташовані на південь від Антарктичної конвергенції.

Серед них: Каплиця Матері Божої Сніжної / Chapel of Our Lady of the Snows (найпівденніша церква в світі, повністю зроблена з льоду, станція «Бельграно II» на Землі Котса), Каплиця Святого Франциска Ассизького / San Francisco de Asis Chapel (станція «Esperanza» на Антарктичному півострові), Каплиця Санта-Марія-Рейна-де-ла-Пас / Chapel of Santa María Reina de la Paz (місто Villa Las Estrellas в провінції Антарктика-Чілена), Каплиця Пресвятої Діви Луханської / Chapel of Santísima Virgen de Lujan (станція «Марамбіо» на острові Сеймор), Каплиця Снігів / Chapel of the Snows (станція «Мак-Мердо» на острові Росса), Каплиця святого Івана Рильського / St. Ivan Rilski Chapel (станція «Святого Климента Охридського» на острові Лівінгстон), Каплиця Святого рівноапостольного князя Володимира / St. Volodymyr Chapel (станція «Академік Вернадський» на острові Галіндез), Церква Святої Трійці / Trinity Church (на острові Кінг-Джордж, неподалік від станції «Беллінсгаузен»). За межами материку розташовані Норвезька англіканська церква Церква китобоїв (Гритвікен на острові Південна Джорджія) та Нотр-Дам де Вентс (Порт-о-Франсе на островах Кергелен) [55].

Багато туристичних маршрутів по Антарктиді пропонують подивитися на *покинуті і занедбані об'єкти*. В основному це об'єкти, пов'язані з діяльністю, яка зараз заборонена на материку, – військові бази, атомна електростанція (зараз там все ще існує департамент пожежної охорони), аеродроми, затонулі кораблі, покинуті науково-дослідні станції, наприклад «Полюс недоступності» з бюстом Леніна, тощо. Найвідомішими покинутими військовими базами в Антарктиді є Порт-Локрой / Port Lockroy (французька китобійна станція і база військово-морського флоту на острові Уінке); Янкі-Харбор Антарктида / Yankee Harbor Antarctica (американська військова база на острові

Грінвіч); База Браун / Base Brown (аргентинська біологічна лабораторія на узбережжі Райської затоки); Східна База / East Base (американська військова база на острові Стонінгтон); База W / Base W (британська військова база на острові Деталь) та деякі інші [60].

2.2. Найпопулярніші туристичні дестинації

Найпопулярніші туристичні дестинації Антарктиди представлені в табл. 2.1. Додаткова інформація про них міститься в описі найкращих круїзних антарктичних маршрутів (пункт 3.3).

Таблиця 2.1

Найпопулярніші туристичні дестинації Антарктиди (складено автором за [24; 41])

Фотографія	Туристична дестинація
	<p><i>антарктичні науково-дослідні станції і бази дослідників</i> (кожна з них по суті є виставкою наукових досягнень та демонстрацією національних особливостей країни). Фотографії деяких полярних станцій представлені в додатку А (табл. А.1)</p>
	<p><i>острів Десептин (острів Обману)</i> – унікальний вулканічний острів, який приваблює туристів своєю підковоподібною формою та природною гаванню. Відвідувачі можуть оглянути залишки китобійних станцій</p>
	<p><i>острів Елефант (Південні Шетландські острови)</i> має захоплюючу історію. На цьому острові знаменитий Шеклтон і його команда провели понад чотири місяці після того, як їхній корабель Endurance був знищений льодом. Дика природа, за якою можна спостерігати, включає пінгвінів, морських котиків і південних морських слонів</p>

	<p><i>затока Парадайз (Райська затока)</i> є чи не найвідвідуванішим туристичним місцем в Антарктиді. Розташована вздовж узбережжя Антарктичного півострова за островами Лемер та Брайд. Оточена високими горами та льодовиками. Звідси починається більшість морських круїзів на моторних надувних човнах «Zodiac» до узбережжя Антарктиди</p>
	<p><i>протока Лемера</i> – вузька протока між узбережжям Антарктичного півострову та островом Бут – одне з туристично найпривабливіших місць на материк. Перед туристами постають величезні крижані скелі, блискучі стіни льодовиків і величні панорами плаваючих айсбергів. Хоча навігація каналом може бути складною, приголомшливі краєвиди варті зусиль</p>
	<p><i>протока Жерлаш</i> – ця вузька водна артерія між архіпелагом Палмера і Антарктичним півостровом дозволяє побачити унікальну дику природу регіону, зокрема горбатих китів, морських леопардів і колонії пінгвінів на її узбережжях</p>
	<p>православна <i>церква Святої Трійці</i> (російська полярна станція «Беллінсгаузен», острів Ватерлоо)</p>
	<p><i>масив Вінсон</i>, який є найвищою гірською вершиною Антарктиди (4892 м)</p>
	<p><i>кривавий водоспад</i>, розташований на льодовику Тейлора. Він має червону воду, колір якої можна пояснити вмістом заліза, що при взаємодії з повітрям окислюється і набуває кривавого кольору. Вода тече з озера з високою концентрацією солі, тому не замерзає навіть при температурі -10°C</p>

	<p><i>церква китобоїв</i>, збудована на початку ХХ ст. на території китобійної станції Грютвікен. Китобійна станція закрита, але церква працює</p>
	<p><i>Сухі Долини</i>, які є найсуворішим місцем на Землі. Розташовані на території Землі Вікторія. Найбільша не покрита льодом територія Антарктиди</p>
	<p><i>точка Південного полюсу</i>. Через надзвичайно низькі температури повітря туристи рідко відвідують це місце</p>
	<p><i>протока Дрейка</i> відома своїми складними умовами. Її бояться як туристи і дослідники, так і досвідчені мореплавці. Найштормове місце на Землі. Проходить через «Ревучі сорокові» та «Люті п'ятдесяті», течію Західних вітрів, Субтропічну й Антарктичну конвергенції. Розташована між мисом Горн і Південними Шетландськими островами, є найкоротшим шляхом між Антарктидою та Південною Америкою</p>
	<p><i>Антарктичний півострів</i> – територія з різноманітною дикою природою (численними пінгвінами, тюльнями, китами, морськими птахами тощо), великою кількістю науково-дослідних станцій та туристичних об'єктів, таких як Південні Шетландські острови, острів Десепшн і Райська затока</p>
	<p><i>море Уедделла</i> омиває східне узбережжя Антарктичного півострова. Є центром популяції пінгвінів Аделі та притулком для багатьох інших полярних тварин і птахів. Має історичне значення, оскільки в 1914 році через нього проходила знаменита експедиція британського полярного дослідника Ернеста Шеклтона</p>

	<p><i>море Росса</i> – величезне море в найпівденнішому регіоні Антарктиди. Є домом для унікальної дикої природи та шельфового льодовика Росса – найбільшого шельфового льодовика в Антарктиді</p>
	<p><i>Південні Шетландські острови</i> є популярною зупинкою в багатьох антарктичних круїзах. Острови пропонують туристам поспостерігати за колоніями пінгвінів, тюленьми та іншою дикою природою. На острові Кінг-Джордж розташовано декілька науково-дослідних станцій та порт для круїзних лайнерів</p>
	<p><i>Антарктична протока (Antarctic Sound)</i> – ця водойма в районі Антарктичного півострова є домом для цілого ряду диких тварин, зокрема пінгвінів Аделі та імператорських пінгвінів, а також горбатих китів. Під час прогулянок на човнах «Zodiac» туристам відкривається вид на дивовижні крижані утворення та льодовики</p>
	<p><i>Південні Сандвічеві острови та острів Південна Джорджія</i> – ці острови є домом для великих колоній пінгвінів, тюленів, китів, морських птахів. Приголомшливі ландшафти та багата історія роблять їх місцем, яке варто відвідати будь-якому антарктичному туристу</p>

На рис. А.1 в додатку А представлені деякі цікаві факти про Антарктиду, які обов'язково нададуть материку більшої туристичної привабливості.

РОЗДІЛ 3

ТУРИСТИЧНІ ПОТОКИ ДО АНТАРКТИДИ

3.1. Особливості розвитку антарктичного туризму

Антарктичний туризм почав розвинути з середини минулого століття. Перші туристи відвідували Антарктиду на борту чилійських та аргентинських військових кораблів, які забезпечували поповнення запасів антарктичних станцій. Початковий етап розвитку антарктичного туризму тривав до 1969 р. Далі до 1991 року відбувався інтенсивний етап становлення, швидкого розвитку і відпрацювання міжнародного механізму регуляції туристичних потоків і контролювання туристичної діяльності. З 1991 року триває сучасний етап, протягом якого відбувається поступова розробка і реалізація екологічно орієнтованої стратегії розвитку антарктичного туризму [23]. Авіаперельоти в Антарктиду почалися в 1970-х роках. Тоді вперше почали здійснюватися екскурсійні польоти з Австралії і Нової Зеландії [28]. У 1996 році були здійснені перші комерційні туристичні поїздки на континент, які організував Ларс Ліндبلاد – засновник туристичної компанії і власник круїзного лайнера «Ліндبلاد експлорер». У наступні роки антарктичний туризм демонстрував швидке щорічне зростання, диверсифікацію та географічне розширення [24].

Антарктида через свої природні особливості доступна туристам не весь рік. Тривалість туристичного сезону на материк складає близько 17 тижнів (листопад – березень). Туристам пропонується або виключно морський тур на великому круїзному лайнері (без висадки на берег), або морський круїз комбінується з різними туристичними активностями на узбережжі і навіть у внутрішніх районах материка. Якщо спочатку більш популярним був перший варіант, то зараз туристи надають перевагу комбінованим турам. Сухопутні пересування по Антарктиді здійснюються, як правило, у складі організованих експедицій з досвідченими мореплавцями і вченими. Тривалість екскурсії не повинна перевищувати трьох годин. Є також суворі обмеження кількості людей на узбережжі – не більше 100 осіб [24].

Протягом туристичного сезону 2022-2023 року материк відвідали 103988 осіб, в тому числі 32730 осіб – виключно на борту морського лайнера і

71258 осіб – з висадкою на континент. Кількість антарктичних туристів збільшилася протягом 1992-2003 років з 6704 до 13571 осіб (в 2,0 разів), а протягом 2003-2023 років – з 19772 до 103988 осіб (в 5,3 разів) (рис. 3.1-3.2).

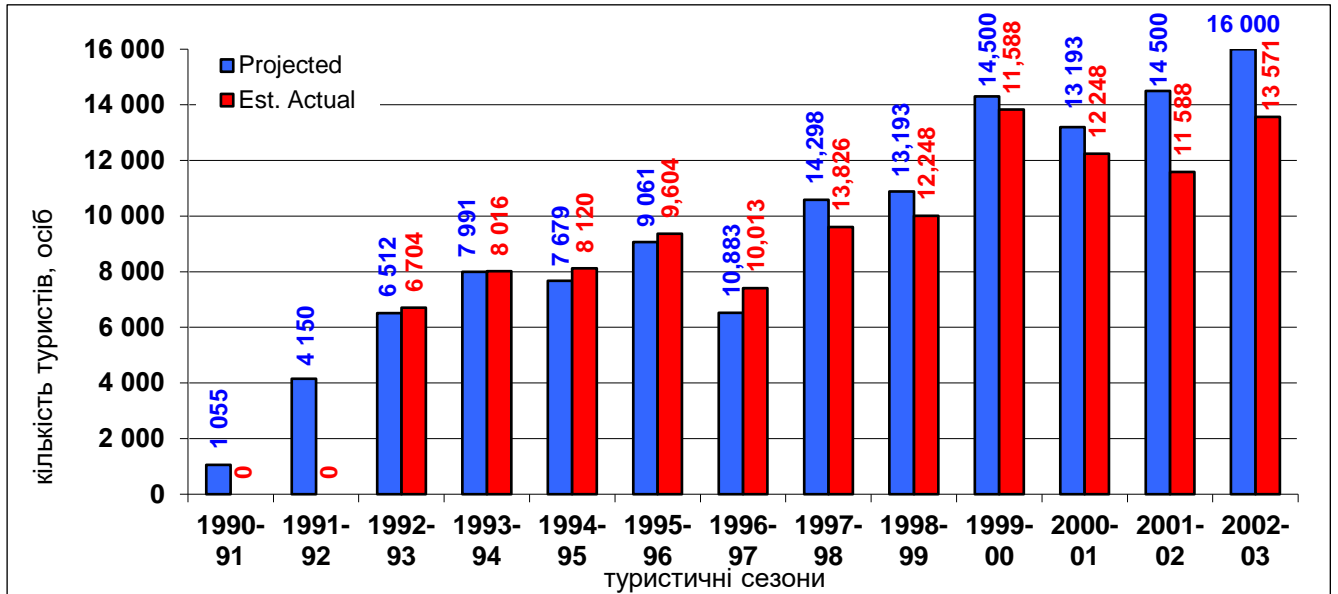

Рис. 3.1. Динаміка кількості туристів в Антарктиду протягом 1990-2003 років [71]

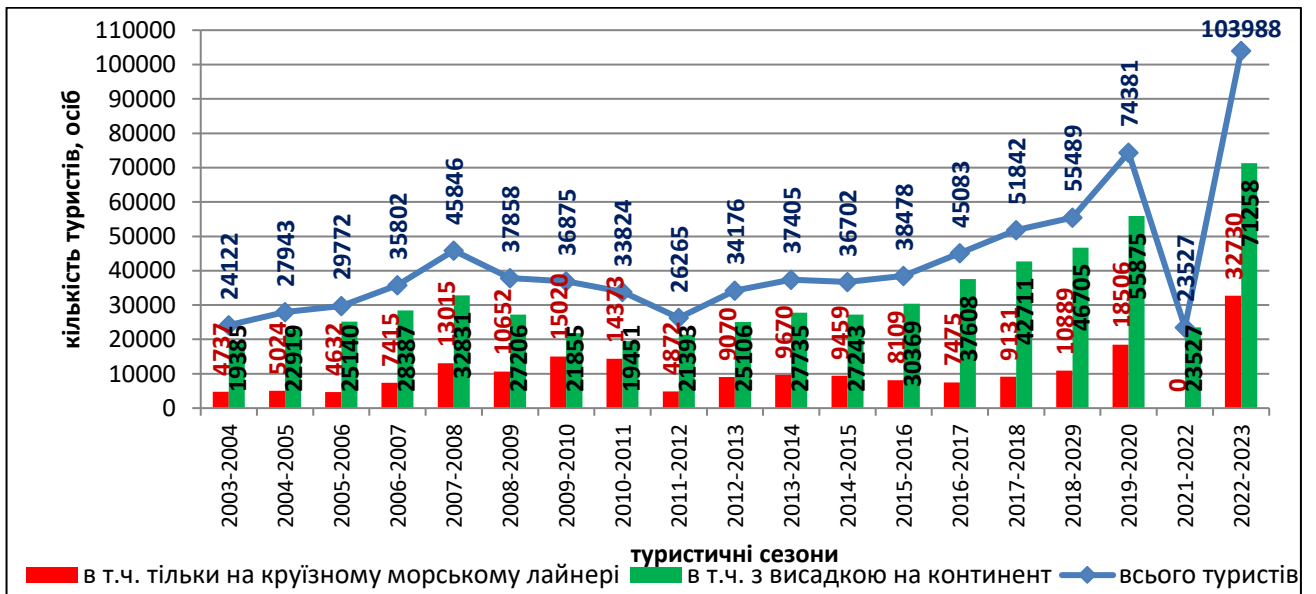

Рис. 3.2. Динаміка кількості туристів до Антарктиди протягом 2003-2023 років (побудовано автором за [71])

Серед відвідувачів Антарктиди протягом туристичного сезону 2022-2023 року (як і в попередні сезони) впевнено лідирують американці (більше половини від їх загальної кількості). Також Антарктида приваблює досить багато британців (7,3 %), австралійців (7,3 %), німців (6,4 %) та канадців (5,8 %) (рис. 3.3). Порівняння з туристичними сезонами 2010-2011 і 2003-2004 років

дозволяє зробити висновок, що структура антарктичних туристів за країною походження практично не змінилася (переважають туристи з США, Австралії, Великої Британії, Німеччини, Канади, Нідерландів), проте в минулі сезони не було такого різкого переважання американців (рис. 3.4-3.5). Структура відвідувачів Антарктиди за країною походження протягом туристичних сезонів 1994-2003 років показана на рис. Б.1 (додаток Б). Для українців Антарктида на сьогоднішній день є в цілому незатребуваним напрямком через високу вартість подорожей, а також через значну віддаленість материка від України.

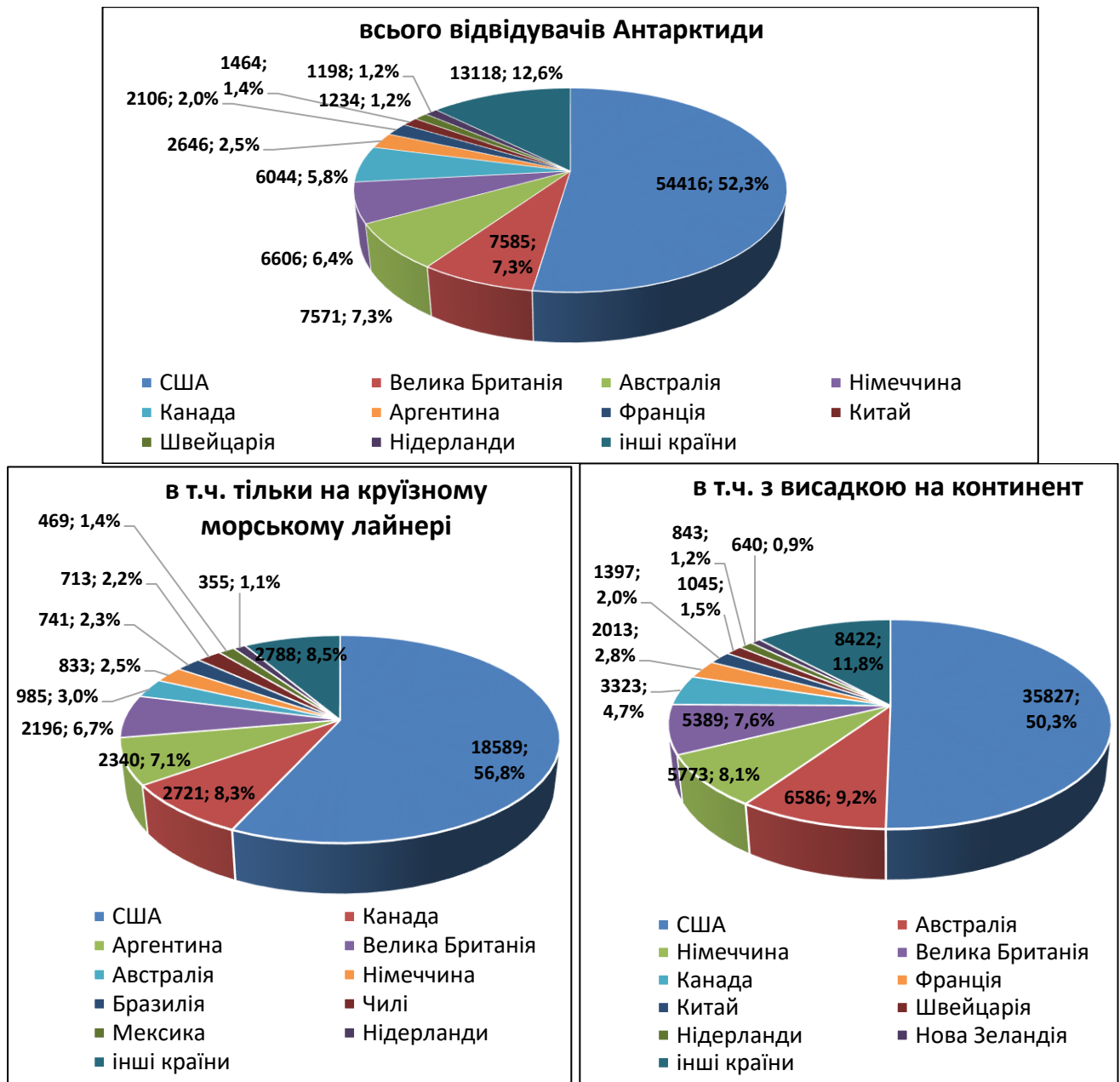

Рис. 3.3. Структура відвідувачів Антарктиди за країною походження протягом туристичного сезону 2022-2023 року, осіб (% від загальної кількості) (побудовано автором за [71])

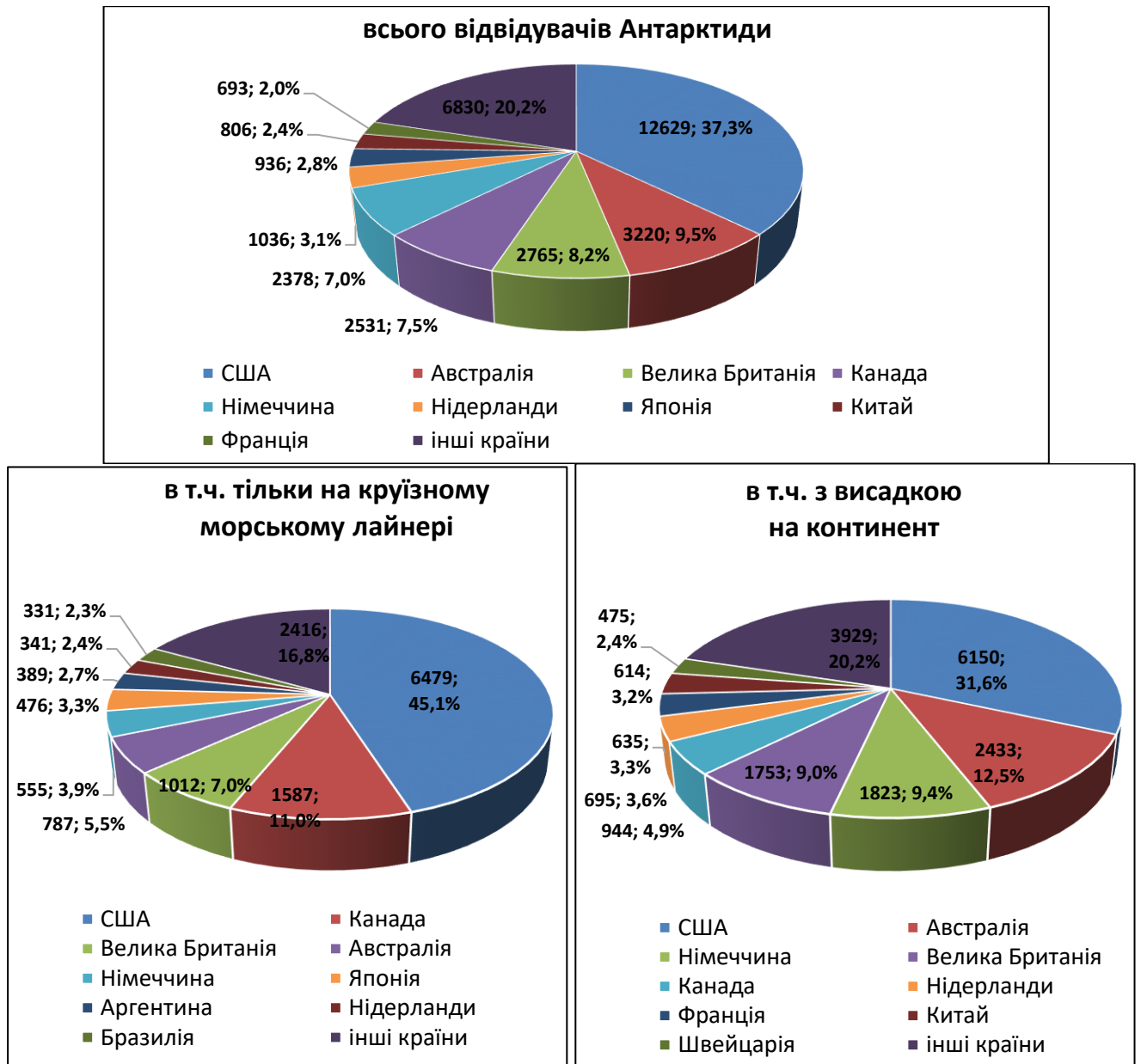

Рис. 3.4. Структура відвідувачів Антарктиди за країною походження протягом туристичного сезону 2010-2011 року, осіб (% від загальної кількості) (побудовано автором за [71])

Протягом туристичного сезону 2022-2023 року з туристичними цілями було відвідано 323 об'єкти в Антарктиді (1137388 відвідувань). Найбільш популярними стали протоки Жерлаш, Лемер, Ноймаєра, Райська затока, острови Елефант, Кувервіль, Данко, Десепшн, гавань Неко, Дамой-Пойнт/затока Доріан-Бей, затока Вільгельміна, Китова бухта тощо (рис. 3.6). На перші 36 об'єктів припало 760245 відвідувань, або 66,8 % від їх загальної кількості. Залишаються привабливими для туристів й антарктичні станції. На деяких з них спеціально організовані туристичні (анімаційні) структурні підрозділи, які відповідають за

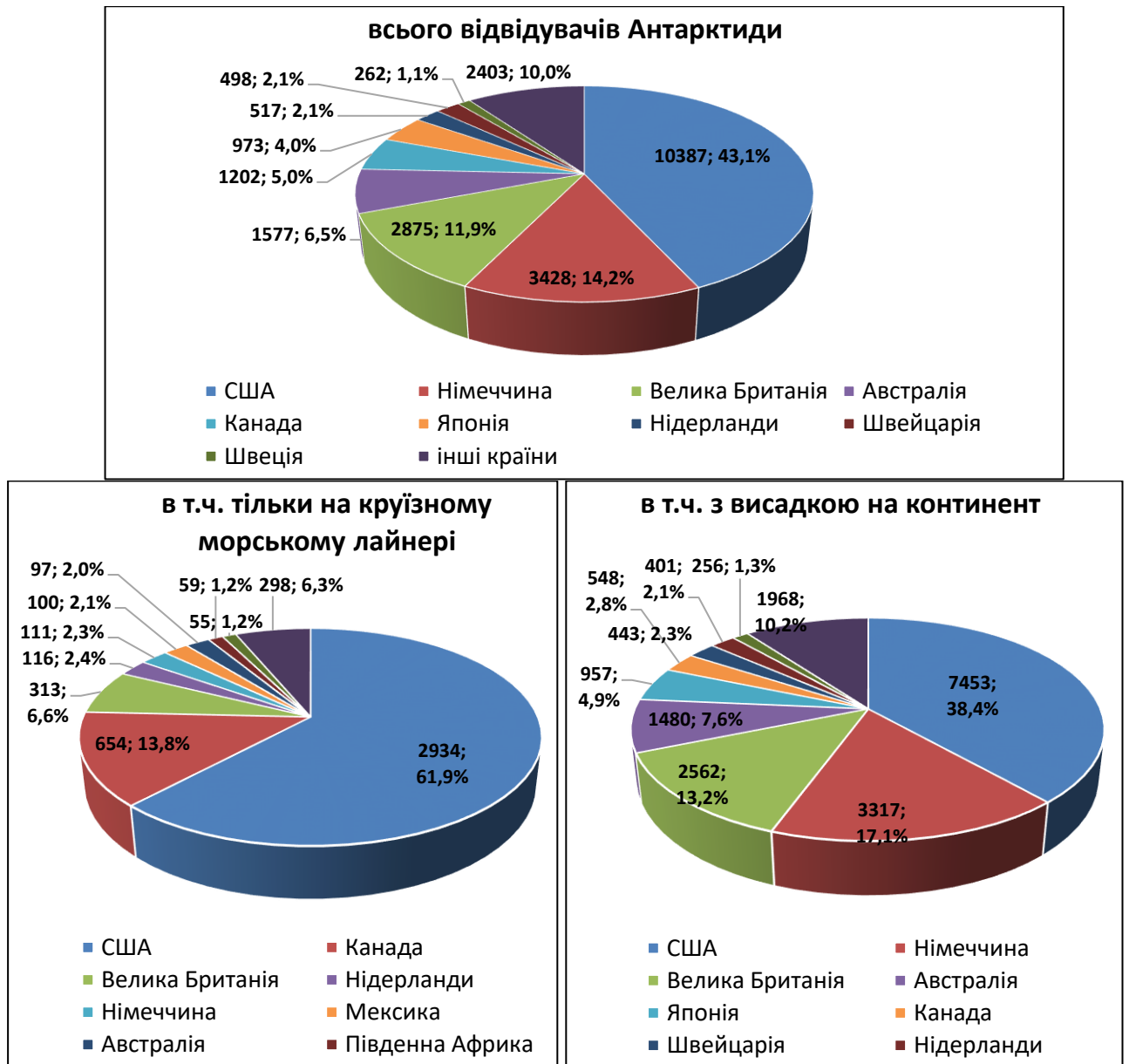

Рис. 3.5. Структура відвідувачів Антарктиди за країною походження протягом туристичного сезону 2003-2004 року, осіб (% від загальної кількості) (побудовано автором за [71])

проведення екскурсій, пізнавальних лекцій, розважальних програм, свят (наприклад, святкування першого сходу Сонця після полярної ночі, Різдва, Нового Року тощо) [24]. Своєрідною Меккою для туристів є українська станція «Академік Вернадський», яка стала популярною завдяки своєму зручному географічному розташуванню, оскільки біля станції знаходиться зручна бухта. Щосезонно її відвідують від двох до п'яти тисяч туристів. Українські полярники організують 30-45 хвилинні оглядові екскурсії по станції за умови, що екскурсійна група не буде більше 30-и осіб, а загальний час перебування на

станції не перевищуватиме три години. Туристи мають можливість ознайомитися з науковими лабораторіями, кают-компанією, бібліотекою та славнозвісним баром «Фарадей», в якому є навіть рукописна коктейльна книга, а також з історичним місцем «Хатиною Ворді» – музеєм ранньої британської наукової бази [12; 29].

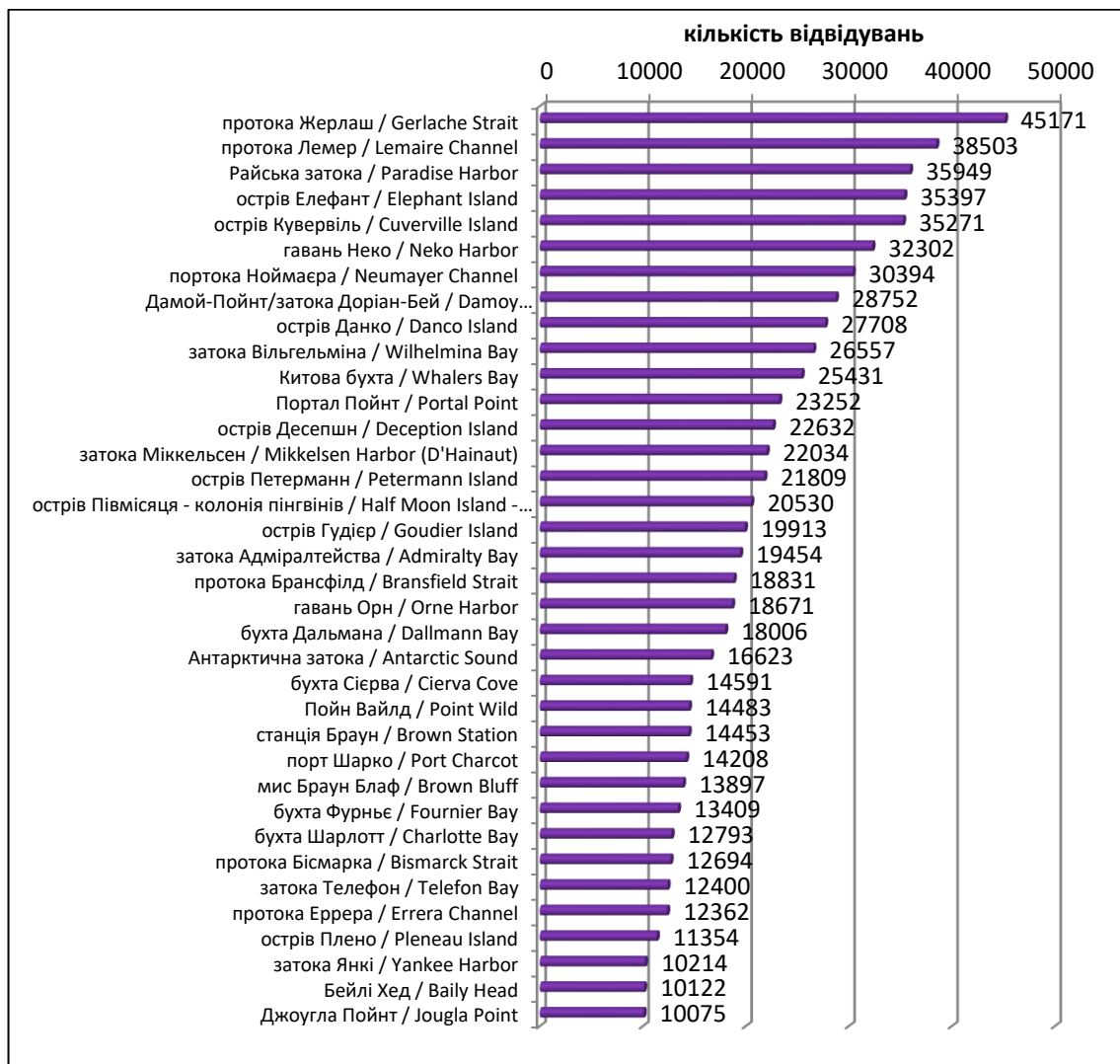

Рис. 3.6. Найвідвідуваніші дестинації Антарктиди протягом туристичного сезону 2022-2023 року (побудовано автором за [71])

Серед різних туристичних пропозицій протягом сезону 2022-2023 року найпопулярнішими в Антарктиді були: посадка і круїзи на моторних надувних човнах «Zodiac» (554402 разів або 48,7 % від їх загальної кількості), морські круїзи на лайнері (480037 разів, 42,2 %), каякінг (27104 разів, 2,4 %), полярне занурення (16005 разів, 1,4 %), анкерування (6888 разів, 0,6 %), розширена прогулянка (6112 разів, 0,5 %), короткі ночівлі, льодовиковий десант, підводне

плавання, ходьба на снігоступах, наукові дослідження, огляд місцевості на вертольоті та багато інших (рис. 3.7).

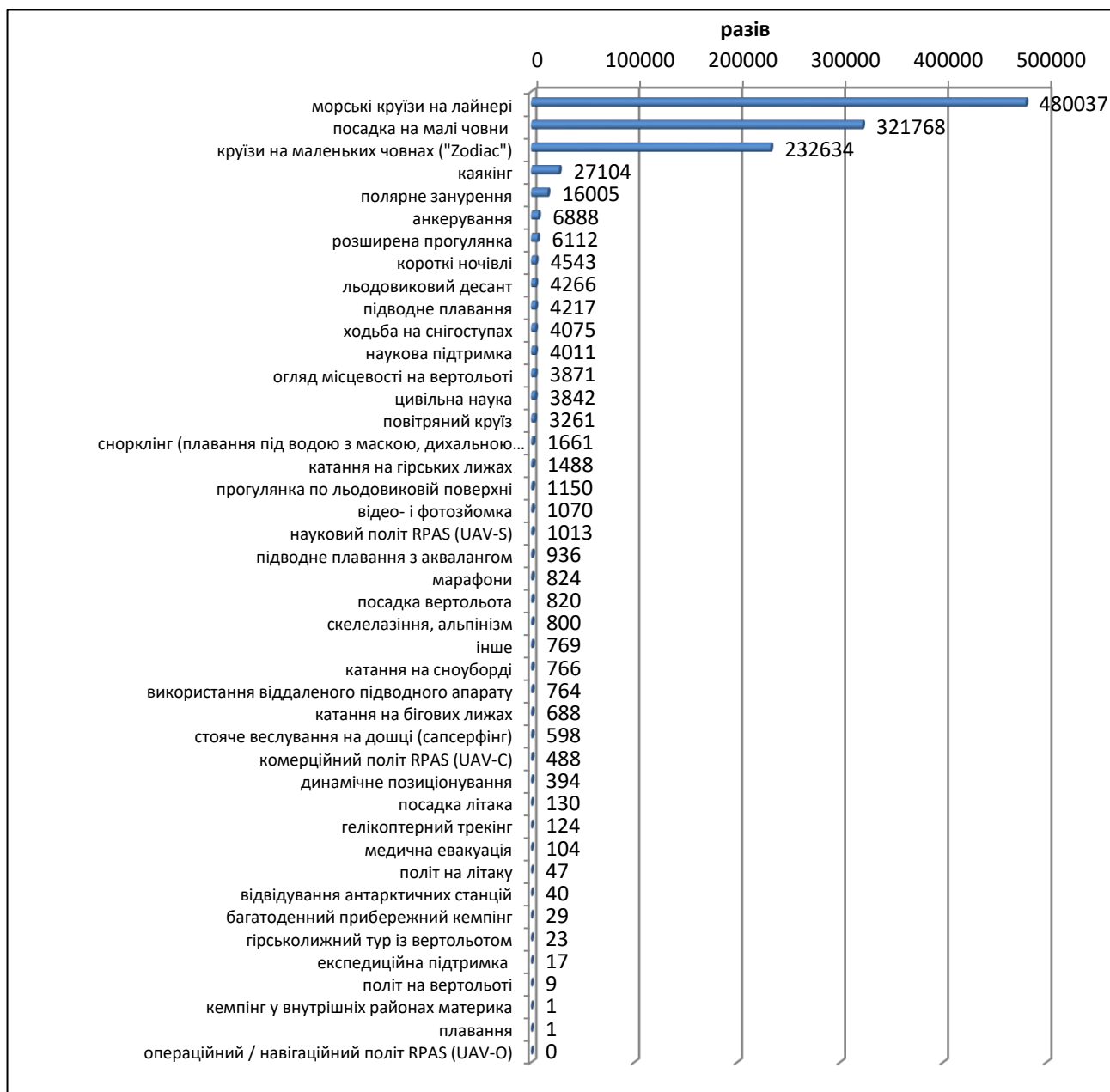

Рис. 3.7. Види туристичної діяльності в Антарктиді протягом туристичного сезону 2022-2023 року (побудовано автором за [71])

3.2. Найбільші туристичні оператори з організації круїзних туристичних маршрутів до Антарктиди

Всі найбільші туристичні оператори з організації круїзних туристичних турів до Антарктиди входять до складу організації «International Association of Antarctica Tour Operators» (IAATO), яка була заснована в 1991 році для

пропаганди і просування практики безпечних та екологічно відповідальних подорожей приватного сектора до Антарктики [53]. Сьогодні членами ІААТО є понад 100 авторитетних компаній з усього світу – туристичних операторів та асоційованих членів. Туристичні оператори працюють безпосередньо в Антарктиді та організовують власні програми подорожей. Асоційовані членів – це туроператори, турагенти або інші маркетологи, які бронюють своїх клієнтів в антарктичних програмах туроператорів-членів ІААТО [58]. Члени ІААТО представлені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Найбільші туристичні компанії з організації
круїзних туристичних турів до Антарктиди (складено автором за [58])**

The Great Adventure People	Cookson Adventures	Heritage Expeditions
Grands Espaces	Atlas Ocean Voyages	Aurora Expeditions
Noble Caledonia	Princess Cruises	Plantours Kreuzfahrten
The World, Residences at Sea	SIM Expeditions	«Hanse Explorer» GmbH & Co. KG
White Desert Ltd	Oceanwide Expeditions	Ponant

Antarctic Logistics & Expeditions

Selma Expeditions

Pelagic Expeditions LTD

Ocean Expeditions LLC

BARK EUROPA

Rederij Bark EUROPA B.V.

Cheesemans' Ecology Safaris

Alegria Marineros Expediciones

EYOS

EYOS Expeditions Ltd.

Viking

Poseidon Expeditions

SUR Expeditions

Antarpply Expeditions

The Leader in Polar Adventures

Quark Expeditions

Celebrity X® Cruises®

Celebrity Cruise Lines/Royal Caribbean Group

Voile Australe

Intrepid

Swan Hellenic

Arctic Trucks

The Antarctic Company (TAC) (Pty.) Ltd.

Antarctica21
Fly & Sail Expeditions

Antarctica21

EXPLORIS

Scenic Tours (USA) Inc

Holland America Line

SEABOURN®

Seabourn Cruise Line Ltd.

Albatros Expeditions

Lindblad Expeditions

Vantage Deluxe World Travel

Icebird Expeditions

Abercrombie & Kent USA, LLC

Hapag-Lloyd Cruises

Grand Circle Corporation

Quixote Expeditions

Students on Ice

Latitude Oceane

Silversea Cruises Ltd.

Spirit of Sydney Expeditions

Hurtigruten Expeditions

Norwegian Cruise Lines Holdings

DAP Antarctica

Polar Latitudes

Ultima Antarctic Expeditions

Cruise Management International (CMI)

Antarctic Agents

Polar Tourism Guides Association

Navijets Agents

Pivotel Connected LLC

Falklands Conservation

UK Antarctic Heritage Trust (UKAHT)

Agunsa

Mystic Cruises

ORCA

Columbia Cruise Services GmbH & Co. KG

RSR NEMO SHIPMANAGEMENT

Waterproof Expeditions

Adventure Life

Tripolers

Summit Aviation

Chengdu JoyTraveller Agency International Co., Ltd.

Guangzhou Jizhi Travel Service Co., Ltd

Destination Management Chile S.A.

UnWild Planet Travels Pvt Ltd

Sullivan Shipping Services Limited

AdventureSmith Explorations

Pelorus

Apex Expeditions, LLC

Beluga Expeditions and Adventures BV

PolarQuest

AMI (Agencia Maritima Internacional)

South America Shipping

Explore · Discover · Belong
Swoop Antarctica

FreeStyle Adventure Travel

Bunker One A/S

Zodiac of North America, Inc.

Kontiki Reisen

The Falkland Islands Co Ltd

Delver Agents Ship Agents & Suppliers

Beijing Newayer International Travel Service Co., Ltd

Arakur Experience EVT

South Georgia Heritage Trust (SGHT)

Falkland Islands Development Corporation

New World travel designers (NWTD SA)

Polar Commitment Foundation

Chimu Adventures

Glander International Bunkering Inc.

PolarNEWS

Falkland Islands Tourist Board

V.Ship Leisure SAM

Ushuaia Shipping

Ship To Shore, Inc.

Salen Ship Management

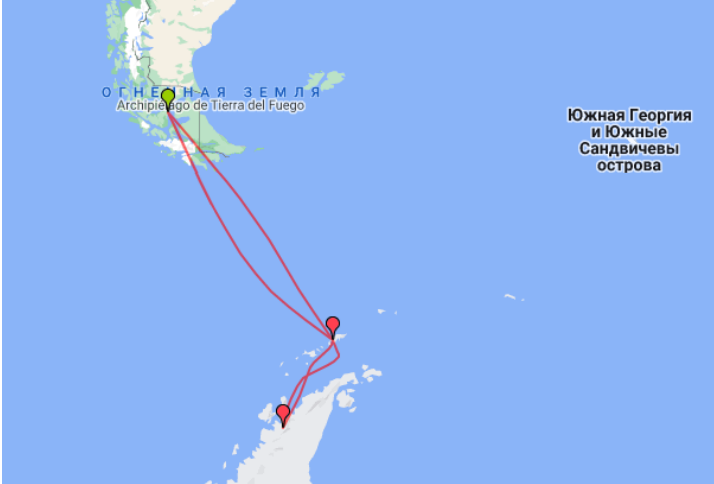
3.2. Характеристика найкращих круїзних туристичних маршрутів до Антарктиди

На сьогоднішній день різні туристичні агенції пропонують сотні круїзів до Антарктиди – від нетривалих тижневих до більш тривалих місячних, від бюджетних до розкішних люксових. Незважаючи на таке різноманіття та багату туристичну пропозицію, всі вони в цілому схожі між собою. Нижче представлені найкращі круїзні туристичні маршрути до Антарктиди (табл. 3.2-3.8).

Таблиця 3.2

Класичний повітряний круїз Антарктикою / Classic Antarctica Air Cruise (складено автором за [45])

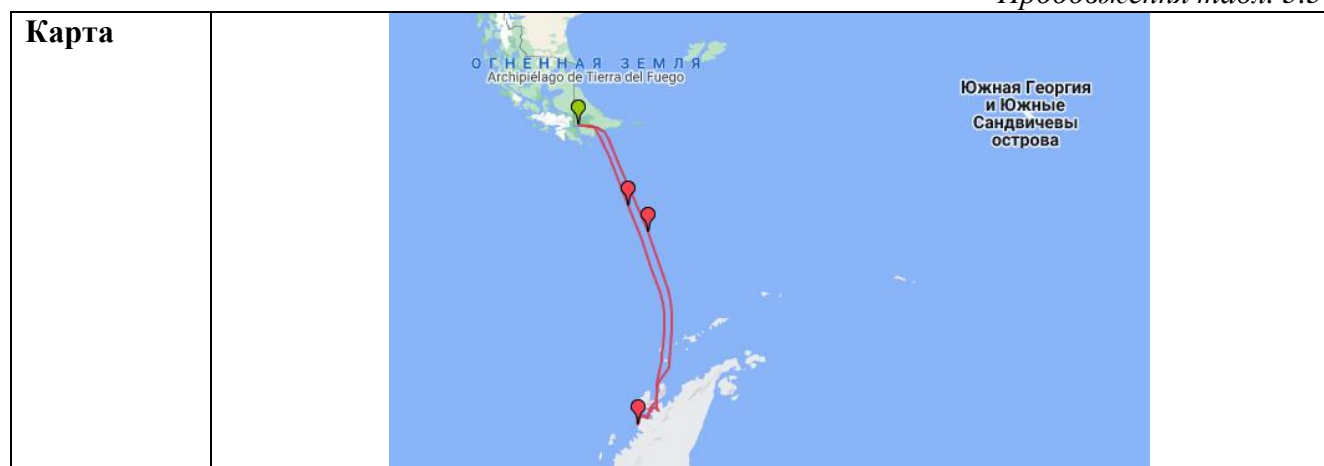
Загальні відомості	Переліт туди й назад з міста Пунта-Аренас (Чилі) над мисом Горн і водами протоки Дрейка до Антарктичного півострова – найшвидшим і найпрямішим шляхом до Антарктиди. Трохи більше ніж за три години польоту від Пунта-Аренас до острова Кінг-Джордж туристи опиняються у берегів Антарктиди. Звідси шість днів і п'ять ночей триває подорож вздовж Антарктичного півострова – території засніжених гірських вершин, пляжів, усіяних морськими леопардами та пінгвінами, величезних айсбергів і чудових пейзажів.
Вартість	від \$ 13995 за одну особу
Транспортний засіб	Magellan Explorer
Основні моменти	<ul style="list-style-type: none"> - перетинання протоки Дрейка лише за кілька годин; - круїз між Південними Шетландськими островами та Антарктичним півостровом; - ознайомлення з диким тваринним світом Антарктики, зокрема морськими птахами, пінгвінами, тюльнями й китами; - відвідування бортових лекцій та презентації від полярних спеціалістів; - дослідження антарктичного ландшафту під час щоденних подорожей на берег на човнах «Zodiac»; - ознайомлення з визначними пам'ятками Антарктичного півострова.
Види діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - спостереження за дикою природою; - повітряний круїз; - каякінг; - спостереження за китами; - круїзи на човнах «Zodiac»; - різні пригоди.
Відвідані місця	Антарктида, Антарктичний півострів, Чилі, Патагонія, Південна Америка, гори Анди, острів Кінг-Джордж, острів Петерманн, затока Плено, Пунта-Аренас, Південні Шетландські острови.
Маршрут	<p>День 1. Прибуття в Пунта-Аренас, Чилі.</p> <p>День 2. Переліт на острів Кінг-Джордж</p> <p>2-3-годинний переліт з Пунта-Аренас до острова Кінг-Джордж на Південних Шетландських островах – групи з двадцяти островів і острівців, яку вперше побачив у лютому 1819 року капітан Вільям Сміт з брига</p>

<p>Маршрут</p>	<p>«Williams». Двокілометровий (1,25 милі) перехід повз чилійську станцію «Фрай» та російську станцію «Беллінсгаузен», щоб дістатися до берега та сісти на човни «Zodiac», які доставлять до експедиційного судна «Magellan Explorer».</p> <p>День 3-6. Дослідження Антарктиди</p> <p>Круїз між Південними Шетландськими островами та західним узбережжям Антарктичного півострова, вздовж заповнених льодом фіордів і мальовничих айсбергів, в компанії з морськими птахами, пінгвінами, тюленьми і китами. Щоденні поїздки до берегів Антарктиди на човнах «Zodiac» із досвідченими полярними гідми, дослідження антарктичних краєвидів, прогулянки до пляжів, усіяних пінгвінами та тюленьми. Програма лекцій і презентацій на борту. Подорож може включати відвідування таких місць, як острів Паулет, затока Хоуп, Порт-Локрой, острів Петерманн, острів Плено, Райська затока, острів Десепшн, протока Лемер та багато інших чудових місць.</p> <p>День 7. Висадка на острові Кінг-Джордж. Переліт до Пунта-Аренас, Чилі.</p> <p>День 8. Повернення додому.</p>
<p>Фотографії</p>	
<p>Карта</p>	

Антарктида – Базовий табір /
Antarctica – Basecamp (складено автором за [37])

Загальні відомості	13-денний експедиційний круїз по Антарктичному півострову. Туристи мають змогу піти в похід, покататися на снігоступах, байдарках, зайнятися альпінізмом і навіть розташувати табір під південним полярним небом.
Вартість	від \$ 9100 за одну особу
Транспортний засіб	MV Plancius
Основні моменти	-перетинання протоки Дрейка та спостереження за різноманітними видами морських птахів; -піший туризм, прогулянки на снігоступах, каякінг, екскурсії на човнах «Zodiac»; -кемпінг на березі Райської затоки; -спостереження за горбатими і малими китами, тюленями, пінгвінами і різноманітними морськими птахами.
Види діяльності	- фотосемінари; - круїзи на човнах «Zodiac»; - різні пригоди; - спостереження за китами; - кемпінг; - каякінг; - спостереження за дикою природою.
Відвідані місця	Антарктида, Антарктичний півострів, Аргентина, Патагонія, Південна Америка, протока Дрейка, гавань Неко, острів Петерманн, затока Плено, Ушуайя, протока Ноймаєра, Порт-Локрой, Порт Ушуайя, архіпелаг Вогняна Земля, затока Уоддінгтона, острів Уінке.
Маршрут	День 1. Ушуайя, Аргентина. Відплиття Ушуайя, Аргентина – найпівденніше місто на планеті, розташоване на крайньому півдні Південної Америки, на архіпелазі Вогняна Земля. Збір в готелі. Починаючи з другої половини дня, туристи вирушають з міста і решту вечора плывуть протокою Бігль, оточеною горами. День 2-3. Протока Дрейка Дводенне перетинання протоки Дрейка. Проходження Антарктичної конвергенції – природного кордону Антарктиди, який утворюється, коли холодні води, що течуть на північ, стикаються з теплішими субантарктичними водами. Спостереження за різноманітними видами морських птахів (альбатросами, буревісниками, чайками тощо). Зустріч з першими айсбергами. День 4-10. Антарктичний півострів Подорож повз острови Мельхіор і протоку Шолларт, між островами Брабант і Анверс. Місця, які можуть відвідати туристи: <i>Протока Ноймаєра.</i> Судно може розташуватися тут, починаючи свою діяльність із кількох базових таборів у захищених водах навколо острова Уінке. Подорожі на човнах «Zodiac» і каякінг, походи на снігоступах і варіанти альпінізму з м'яким підйомом далі вглиб материкау. <i>Порт-Локрой.</i> Пропливши через протоку Ноймаєра, туристи відвідують колишню британську науково-дослідну станцію – нині музей і поштове відділення – у Порт-Локрой на острові Гудієр. Участь у заходах навколо

Маршрут	<p>мису Джоугла, зустріч з пінгвінами та бакланами. Тут також є чудові можливості для катання на байдарках і кемпінгу, а за сприятливих умов можна прогулятися на снігоступах навколо берега.</p> <p><i>Острови Плено та Петерманн.</i> Якщо лід дозволяє, туристи можуть пропливсти через протоку Лемер у пошуках пінгвінів і бакланів. Тут можна зустріти горбатих і малих китів, а також морських леопардів. Каякінг, прогулянки льодовиком і більш амбітні альпіністські походи – все це потенційні види діяльності туристів на островах.</p> <p><i>Гавань Неко</i> представляє собою епічний ландшафт із гігантських льодовиків і нескінченного вирізаного вітром снігу. Гавань Неко пропонує можливості для круїзу на човнах «Zodiac» та декількох висадок, звідки відкриваються чудові краєвиди на навколишні альпійські вершини.</p> <p><i>Райська затока.</i> Є можливість розбити тут табір та як справжні полярні дослідники (але з кращим наметом) насолодитися неперевершеною нічною антарктичною пригодою.</p> <p><i>Протока Еррера.</i> Серед можливих місць у цьому районі – острови Данко та Кувервіль, а також менш відомі (хоча настільки ж мальовничі) острів Орн і мис Жорж на острові Ронге.</p> <p>В останній день туристи проходять повз острови Мельхіор у напрямку відкритого моря. Є можливість зустріти горбатих китів у затоці Даллман. Також можна відправитися на острів Півмісяця, що на Південних Шетландських островах, з подальшими шансами для активного відпочинку.</p> <p>День 11-12. На морі. День 13. Ушуайя, Аргентина. Повернення додому.</p>
Фотографії	

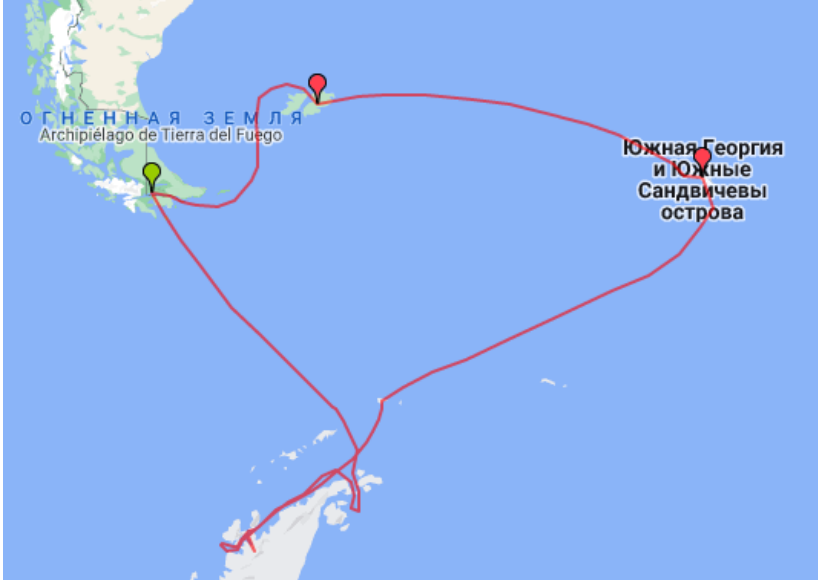

Таблиця 3.4

**Південна Джорджія та Антарктична Одиссея /
South Georgia & Antarctic Odyssey (складено автором за [62])**

Загальні відомості	Тритижнева експедиція до Антарктичного півострова та Південної Джорджії, яка відкриває історичні Фолклендські (Мальвінські) острови та найбільші в світі колонії королівських пінгвінів.
Вартість	від \$ 24095 за одну особу
Транспортний засіб	Sylvia Earle
Основні моменти	<ul style="list-style-type: none"> - відвідування Пойнт-Вайлд на острові Елефант; - спостереження за пінгвінами, тюленими і морськими птахами Південної Джорджії; - ознайомлення з дивовижними циклами розмноження диких тварин; - спостереженнями за китами в морі Скота; - прогулянка вздовж пляжів з морськими слонами і морськими котиками.
Види діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - піші прогулянки; - каякінг; - спостереження за дикою природою; - спостереження за китами; - підводне плавання.
Відвідані місця	Антарктида, Антарктичний півострів, Аргентина, Фолклендські острови, Патагонія, Південна Америка, Південна Джорджія, острів Елефант, море Скота, Ушуайя, архіпелаг Вогняна Земля.
Маршрут	<p>День 1. Ушуайя, Аргентина Прибуття в готель у місті Ушуайя, Аргентина – найпівденнішому місті на планеті, розташованому на крайньому півдні Південної Америки, на архіпелазі Вогняна Земля.</p> <p>День 2. Ушуайя, Аргентина. Відплиття Ознайомча екскурсія по місту Ушуайя, розташованому на березі протоки Бігль й оточеному горами Мартьяль, з унікальним ландшафтом Аргентини, що складається з гір, моря, льодовиків і лісів. Посадка на борт «Sylvia Earle». Відплиття.</p> <p>День 3. Протока Дрейка Перетинання протоки Дрейка. Спостерігання і фотографування багатьох морських птахів, у тому числі величких альбатросів і гігантських буревісників. Відвідування бортових лекцій про історію, дику природу та</p>

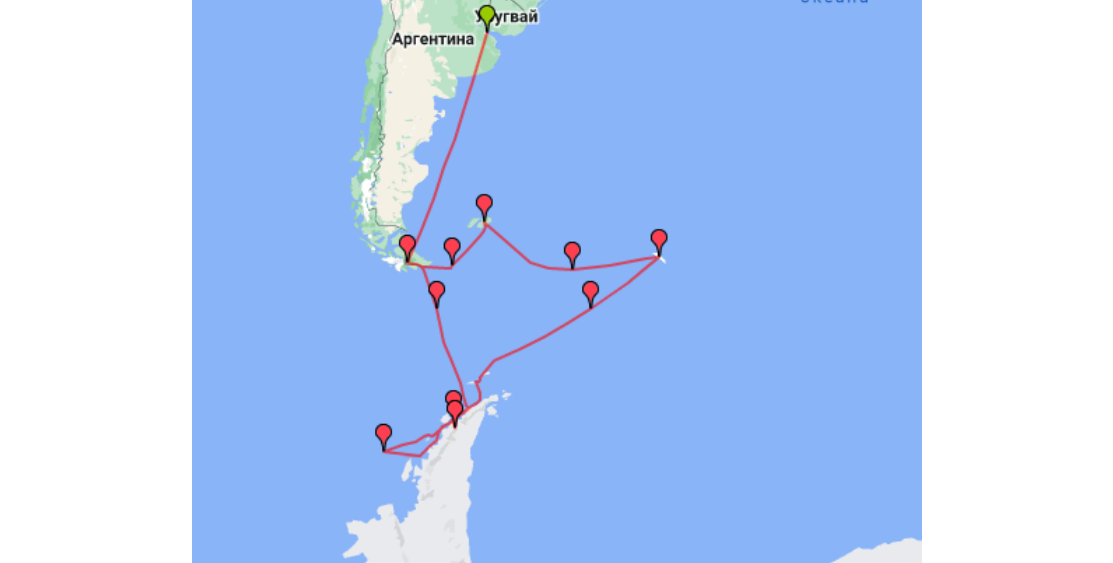
Маршрут	<p>навколишнє середовище Антарктиди.</p> <p>День 4. Протока Дрейка / Південні Шетландські острови Наближення до краю Південних Шетландських островів. Проходження Антарктичної конвергенції – природного кордону Антарктиди, який утворюється, коли холодні води, що течуть на північ, стикаються з теплішими субантарктичними водами. Зустріч з першими айсбергами.</p> <p>День 5-7. Антарктичний півострів Дослідження західної частини Антарктичного півострова та Південних Шетландських островів. Експерсії човнами «Zodiac» на сушу двічі на день. Спостереження за китами, тюльнями та морськими пінгінами. Прогулянки вздовж галькових пляжів, підйоми по засніженим хребтам, щоб помилуватися неперевершеними краєвидами з горами, що височіють над головою, і крижаними океанами внизу. У захоплених полярних пірнальників є можливість повністю зануритися в полярні води. Круїзи по вузьким, вражаючим протокам, що відокремлюють прибережні острови від материка.</p> <p>День 8. Острів Елефант Курс на острів Елефант (Південні Шетландські острови) – напівзатоплену гору, вкриту крижаним покривом. Ознайомлення з історією Шеклтона, корабель якого розчавили пакові льоди в морі Уедделла. Команда корабля пересіла в три відкриті човни, провівши в морі 16 місяців, перш ніж вийти на берег на цьому острові в 1916 році. Подорож вздовж мису Валентина, на берег якого моряки висадилися понад 100 років тому. Далі – береговою лінією за шість миль на захід до Пойнт-Вайлда, де команда Шеклтона розбила табір під двома своїми перевернутими човнами та кількома старими наметами. Відвідування історичного Пойнт-Вайлд на острові Елефант.</p> <p>День 9-10. Море Скота Подорож по морю Скота, слідуючи маршрутом, яким попливли Шеклтон і п'ятеро його людей, щоб знайти допомогу для решти своєї команди. Вони здійснили небезпечну подорож до Південної Джорджії, здолавши приблизно 1290 км (802 милі) за два тижні. Там вони заручилися допомогою китобоїв та повернулися на острів Елефант, врятувавши залишених там людей.</p> <p>День 11-15. Південна Джорджія Дослідження скелястого острова Південна Джорджія, до якого в 1775 році доплив Джеймс Кук, вважаючи, що це північний край великого південного континенту. Насправді це невеликий острів довжиною лише 176 км (110 миль), з гірським хребтом висотою 3000 м та одним з найрізноманітніших у світі скупчень дикої природи.</p> <p>День 16-18. На морі Морська подорож між Південною Джорджією та Фолклендськими (Мальвінськими) островами. Спостереження за морськими птахами і китами. Відвідування лекцій та презентацій від бортових гідів.</p> <p>День 19. Фолклендські (Мальвінські) острови Фолклендські (Мальвінські) острови складаються з двох великих островів (Східного та Західного Фолклендів) та понад 700 малих островів, розкиданих біля узбережжя. Всі, крім семи, безлюдні, з продуваними вітрами берегами, пляжами з білим піском і кришталево чистою водою. Ці мальовничі безплідні острови є справжніми гаванями для дикої природи, де зберігається вражаюче розмаїття птахів, у тому числі найбільша</p>
----------------	---

<p>Маршрут</p>	<p>колонія чорнобрових альбатросів у світі. Холодні, багаті поживними речовинами води, що оточують острови, роблять це місце ідеальним для спостереження за морським життям.</p> <p>День 20. На морі Морський круїз від Фолклендських (Мальвінських) островів до Ушуайя, Аргентина. Відвідування заключних лекцій та презентацій про Антарктиду та оточуючі моря.</p> <p>День 21. Ушуайя. Повернення додому.</p>
<p>Фотографії</p>	
<p>Карта</p>	

Епічна Антарктида: перетинання кола через Фолклендські острови та Південну Джорджію / Epic Antarctica: Crossing the Circle via Falklands & South Georgia (складено автором за [47])

Загальні відомості	Ця епічна 23-денна антарктична подорож включає в себе всі основні туристичні об'єкти Антарктики – від Фолклендських (Мальвінських) островів до Південної Джорджії та Антарктичного півострова. Починається з Фолклендів, які нагадують і піщаний Кейп-Код, і англійські болота. Тут живуть альбатроси, дельфіни та п'ять видів пінгвінів. Звідти – подорож до Південної Джорджії, яка є домом для 300 тис. королівських пінгвінів, 50 млн. інших морських птахів і 5 млн. тюленів. Дослідження Антарктичного півострова і перетинання Південного полярного кола – важливої віхи для будь-якого мандрівника.
Вартість	від \$ 36695 за одну особу
Транспортний засіб	Ultramarine
Основні моменти	<ul style="list-style-type: none"> - дослідження Антарктичного півострова на човнах «Zodiac», байдарках, пішки; - відвідування пінгвінових лежбищ з тисячами пар королівських пінгвінів у Південній Джорджії; - ознайомлення з історією великого дослідника Ернеста Шеклтона; - перетинання Південного полярного кола – зони, яку відвідує дуже мало людей; - оглядові екскурсії на двомоторних вертольотах
Види діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - каякінг; - стояче веслування на дошці (сапсерфінг); - спостереження за дикою природою; - гелікоптерні екскурсії; - спостереження за китами; - круїзи на човнах «Zodiac»; - різні пригоди
Відвідані місця	Антарктида, Антарктичний півострів, Аргентина, Фолклендські острови, Патагонія, Південна Америка, Південна Джорджія, Південне полярне коло, Буенос-Айрес, протока Дрейка, Південні Шетландські острови, Ушуайя, архіпелаг Вогняна Земля
Маршрут	<p>День 1. Прибуття в Буенос-Айрес, Аргентина Ночівля в готелі в Буенос-Айресі, Аргентина</p> <p>День 2. Переліт до Ушуайя, Аргентина Переліт приватним чартерним рейсом до міста Ушуайя, Аргентина – найпівденнішого міста на планеті, розташованого на крайньому півдні Південної Америки, на архіпелазі Вогняна Земля. Морська прогулянка оточеною горами протокою Бігля, яка перетинає архіпелаг Вогняна Земля.</p> <p>День 3. На морі Відвідування лекцій і презентацій про історію, дику природу та навколишнє середовище Антарктиди під керівництвом команди експедиції.</p> <p>День 4-5. Фолклендські (Мальвінські) острови Дослідження багатой дикої природи і суворой атмосфери цього субантарктичного регіону. Щоденні екскурсії на човнах «Zodiac» і висадки на головні острови архіпелагу – Східний Фолкленд і Західний</p>

Маршрут	<p>Фолкленд. Стенлі, також відомий як Порт-Стенлі, є улюбленим місцем висадки, оскільки місто пропонує унікальне відчуття британського форпосту з еклектичним шармом. Архіпелаг багатий дикою природою, особливо птахами, і є домом для магелланових, папуаських та південних скелястих пінгвінів. Можна навіть побачити королівських пінгвінів. Тут проживають чорноброві альбатроси, а також два ендемічні види птахів – нелітаюча фолклендська пароплавна качка та крапивник Кобба.</p> <p>День 6-7. На морі Морська подорож на південний схід до Південної Джорджії. Офіційне входження у води Антарктики, коли корабель перетинає Антарктичну конвергенцію – невидимий біологічний кордон, що оточує континент. Це злиття океанів, де холодні води Антарктики змішуються з теплішими водами Індійського, Тихого та Атлантичного океанів, що сприяє розмноженню великої кількості криля та приваблює сюди китів, тюленів і птахів.</p> <p>День 8-11. Південна Джорджія Цей віддалений гористий острів був популярною зупинкою для багатьох історичних антарктичних експедицій, і колись слугував притулком для мисливців на китів і тюленів. Сьогодні популяції дикої природи на острові відновлюються, але все одно є багато залишків старих китобійних станцій та інших покинутих форпостів. Серед найбільш значущих і зворушливих місць Південної Джорджії є могила великого дослідника Ернеста Шеклтона в поселенні Грютвікен. Південна Джорджія – царство дикої природи. На острові можна побачити величезні лежбища із сотнями тисяч пар королівських пінгвінів, і тут же – пляжі, укриті тисячами морських слонів.</p> <p>День 12-13. На морі Відвідування лекцій і презентацій про історію, дику природу та навколишнє середовище Антарктиди під керівництвом команди експедиції.</p> <p>День 14-16. Південні Шетландські острови та Антарктичний півострів Дослідження західної частини Антарктичного півострова та Південних Шетландських островів. Екскурсії човнами «Zodiac» на сушу двічі на день. Прогулянки по суші, відвідування історичних місць і, звичайно ж, спостереження за тюленими, пінгвінами та китами. Урізноманітнити подорож можуть пригода на байдарках або підводне занурення в холодні антарктичні води.</p> <p>День 17-18. Південне полярне коло Перетин Південного полярного кола є і незабутнім досвідом, і вражаючим досягненням, оскільки небагато мандрівників заходять так далеко на південь.</p> <p>День 19-20. На північ уздовж Антарктичного півострова Подорож на північ вздовж західної частини Антарктичного півострова. Екскурсії на човнах «Zodiac» на сушу. Спостереження за морськими птахами, тюленими і китами.</p> <p>День 21-22. Протока Дрейка Перетинання протоки Дрейка. Спостереження і фотографування багатьох морських птахів, у тому числі величезних альбатросів і гігантських буревісників. Відвідування заключних лекцій і презентацій.</p> <p>День 23. Висадка в Ушуайя та переліт до Буенос-Айреса, Аргентина. Повернення додому</p>
----------------	---

<p>Фотографії</p>	
<p>Карта</p>	

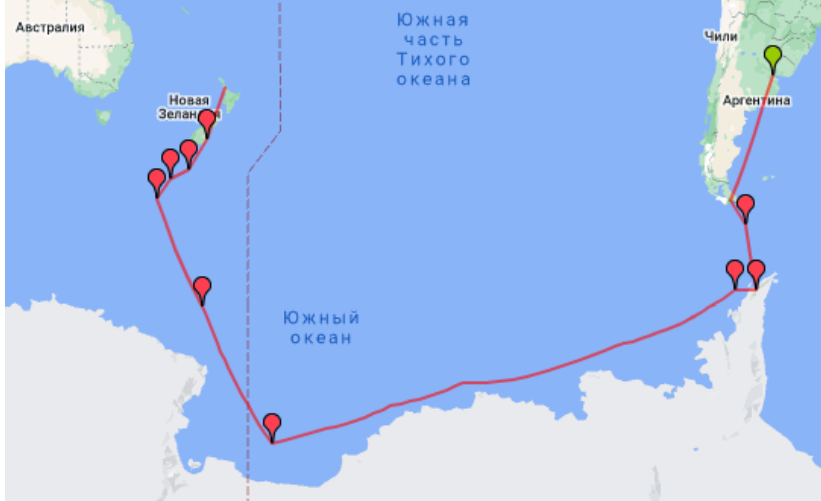
Таблиця 3.6

**Епічна Антарктида: від півострова до моря Росса та далі /
Epic Antarctica: From the Peninsula to the Ross Sea & Beyond**
(складено автором за [48])

<p>Загальні відомості</p>	<p>Протягом цієї 34-денної подорожі туристи ступлять на великий лід далекої Західної Антарктиди, де ніколи не ступала жодна інша людина; спостерігатимуть за різноманітною дикою природою та вражаючим шельфовим льодовиком моря Росса; відвідають субантарктичні острови Нової Зеландії та Австралії; побачать об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що представляють собою території з тисячами тюленів і мільйонів пінгвінів, включаючи величезні колонії королівських пінгвінів; пройдуться слідами Скотта, Росса, Амундсена та Шеклтона.</p>
----------------------------------	--

Вартість	від \$ 55640 за одну особу
Транспортний засіб	National Geographic Endurance
Основні моменти	<ul style="list-style-type: none"> - ознайомлення з чотирма приголомшливо красивими регіонами дикої природи; - зустріч з великими пластинчастими айсбергами Антарктичного півострова; - дослідження Нової Зеландії та Австралії, об'єктів ЮНЕСКО, які є райським місцем для дикої природи; - плавання на байдарках у незайманих бухтах, прогулянки по навколишнім місцям, круїзи на човнах «Zodiac» вздовж берегів серед айсбергів; - спостереження за різноманітною дикою природою: королівськими, папуаськими та скелястими пінгвінами
Види діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - піші прогулянки; - спостереження за дикою природою; - спостереження за китами; - каякінг; - круїзи на човнах «Zodiac»
Відвідані місця	Антарктида, Антарктичний півострів, Аргентина, Нова Зеландія, Патагонія, море Росса, Південна Америка, південна частина Тихого океану, Окленд, Оклендські острови, Буенос-Айрес, протока Дрейка, Данідін, острів Маккуорі, Ушуайя, Океанія, архіпелаг Вогняна Земля
Маршрут	<p>День 1. Буенос-Айрес, Аргентина Прибуття до Буенос-Айреса, Аргентина. Ознайомча екскурсія по місту.</p> <p>День 2. Ушуайя, Аргентина Переліт на приватному чартері в Ушуайю, Аргентина – найпівденніше місто в світі, розташоване на крайньому півдні Південної Америки, на архіпелазі Вогняна Земля. Круїз на катамарані по оточеній горами протоці Бігль серед островів Вогняної Землі.</p> <p>День 3. На морі Перетинання протоки Дрейка. Спостерігання і фотографування багатьох морських птахів, у тому числі величних альбатросів і гігантських буревісників. Відвідування лекцій і презентацій від бортових натуралістів.</p> <p>День 4-8. Дослідження Антарктичного півострова Дослідження Антарктичного півострова та прилеглих островів. Спостереження за грою китів з носа корабля «National Geographic Endurance», постійні круїзи на човнах «Zodiac» вздовж узбережжя та на берег, екскурсії прибережними територіями. Туристам пропонуються також піші прогулянки, катання на байдарках серед льодів, знайомство з дикою природою, спостереження за тюленями, пінгвінами та китами, підводне занурення в холодні антарктичні води.</p> <p>День 9-16. Дослідження Західної Антарктиди Круїз вздовж західних берегів Антарктиди. Корабель «National Geographic Endurance» надає захоплюючі можливості проламати товстий паковий лід і досліджувати місця, які мало хто бачив. Також туристи мають можливість: висадитися на замерзле море – для прогулянок льодом, катання на бігових лижах і походів у спеціальному взутті; спостерігати за морськими птахами і китами; досліджувати морське життя під льодом; відвідувати лекції і презентації про історію, дику природу та навколишнє середовище Антарктиди.</p> <p>День 17-24. Дослідження моря Росса Дослідження моря Росса по слідах Скотта, Шеклтона і Росса – великих</p>

<p>Маршрут</p>	<p>дослідників XIX-XX ст. Зустріч з найбільшим у світі шельфовим льодовиком Росса і Трансантарктичними горами. Шельфовий льодовик Росса в Антарктиді займає 182 тис. кв. миль, а край шельфового льодовика – це стіна льоду, що височіє над водою на 200 футів, причому більша частина льоду знаходиться нижче ватерлінії. Шельфовий льодовик Росса відіграє важливу роль у стабілізації антарктичного льодовикового покриву, підтримуючи лід, який постійно рухається поверхнею суші. Морські прогулянки на човнах «Zodiac» і каяках. Зупинки на кількох невеликих островах, щоб сходити в похід і дослідити дику природу. Спостереження за колоніями пінгвінів Аделі, тюленьми і китами. Відвідування острова Кулман, де можна побачити та сфотографувати імператорських пінгвінів, найбільших з усіх пінгвінів – середній птах досягає приблизно 45 дюймів (100-120 см) у висоту. Про них знімали улюблений фільм «Марш пінгвінів».</p> <p>День 25-26. На морі Морський круїз по водах Південного океану (південних водах Тихого, Атлантичного й Індійського океанів). Лекції та презентації про захоплюючу історію дослідження Антарктики, а також про флору, фауну та геологію регіону. Спостереження за морськими птахами.</p> <p>День 27-28. Острів Маккуорі, Австралія Розташовані на південь від Нової Зеландії, дикі та прекрасні субантарктичні острови є домом для багатой і унікальної дикої природи з багатьма видами птахів, рослин і безхребетних, яких немає більше ніде у світі. Туристи відвідують острів Маккуорі – об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, де мешкає велика різноманітність диких тварин, у тому числі тисячі тюленів і мільйони пінгвінів. Тут розмножуються чотири види пінгвінів. Популяція ендемічного королівського пінгвіна оцінюється в 850 тис. особин. Відвідувачі можуть прогулятися на одному пляжі зі 100 тис. парами королівських пінгвінів – третьою за величиною колонією у світі.</p> <p>День 29. На морі Морський круїз по південних водах Тихого океану. Спостереження за морськими птахами, китами та іншими морськими жителями. Відвідування лекцій та презентацій на борту.</p> <p>День 30-32. Дослідження субантарктичних островів Нової Зеландії Дослідження субантарктичних островів Нової Зеландії та їх навколишніх вод. Увесь морський ландшафт включений до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Команда корабля має спеціальний дозвіл на дослідження цих суворо регульованих островів, які охороняються на найвищому рівні урядом Нової Зеландії та вважаються «пташиним центром» серед провідних орнітологів у всьому світі. Висадка на острови Північний і Східний Бротон у групі безлюдних островів Снерс. Це невеликі скелясті острови, найближчі до Нової Зеландії, вкриті густою дерновинною травою та обвітряними полями маргариток. На островах мешкає величезна кількість птахів, що гніздяться: серед 99-и зареєстрованих видів є альбатроси, антарктичні крячки та снерські хохлаті пінгвіни. Оклендські острови – найбільші з субантарктичних островів Нової Зеландії з найбагатшою флорою, пташиним світом і цікавою історією. Круїз на човнах «Zodiac» до острова Ендербі, щоб побачити велику новозеландську колонію морських левів. Зустріч з рідкісними жовтоокими пінгвінами. Статус Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО має</p>
-----------------------	--

Маршрут	також морське середовище, що простягається на дванадцять морських миль від кожної групи островів. День 33. Данідін, Нова Зеландія. Переліт в Окленд, Нова Зеландія Висадка на Південному острові Нової Зеландії в Данідіні, відомому своєю вікторіанською та едвардіанською архітектурою. Переліт до Окленду. День 34. Окленд, Нова Зеландія. Повернення додому.
Фотографії	
Карта	

Таблиця 3.7

**Від Дюмона д'Юрвіля до Моусона: відстеження експедицій героїчної доби /
From Dumont d'Urville to Mawson: retracing Heroic Age expeditions**
(складено автором за [50])

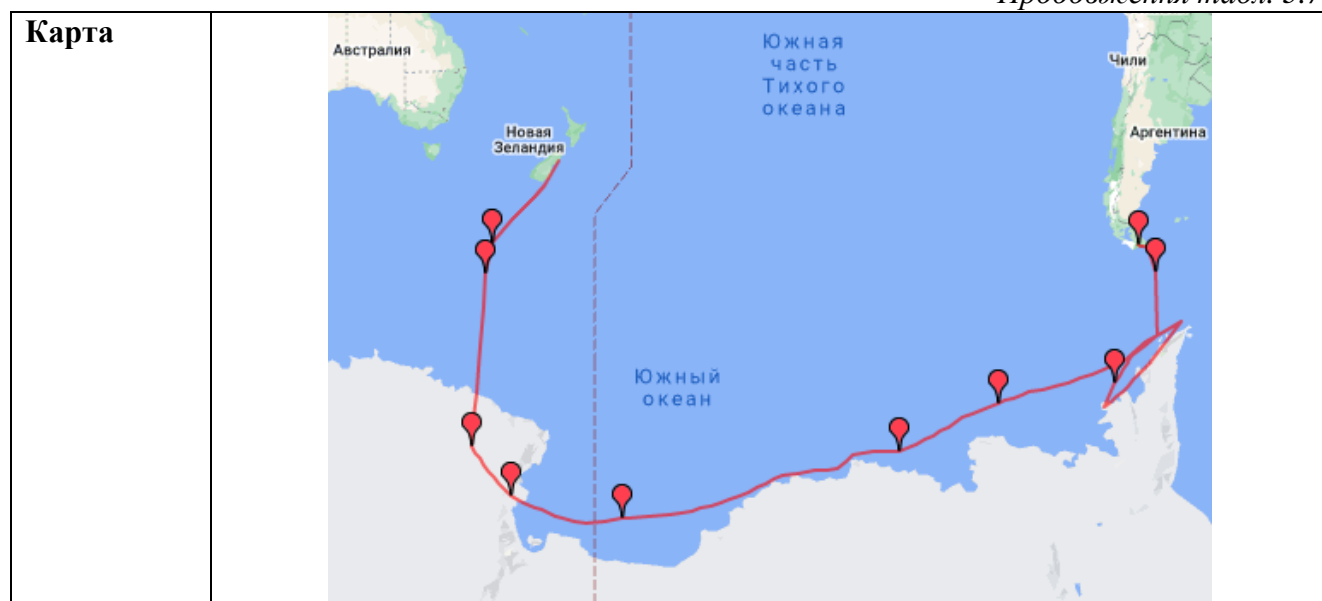
Загальні відомості	27-денна експедиція, яка йде по стопах перших дослідників Антарктики. Екологія острова Маккуорі настільки величезна, що він був оголошений об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, і є домом для чотирьох різних видів пінгвінів (королівського, імператорського, папуаського та південного
---------------------------	---

	скелястого). Експедиція продовжується за Південним полярним колом у море Беллінсгаузена, де простягають свої крижані масиви острови Шарко та Петра I.
Вартість	від \$ 45950 за одну особу
Транспортний засіб	Le Commandant Charcot
Основні моменти	<ul style="list-style-type: none"> - дослідження островів Шарко, Петра I та Землі Мері Берд; - відвідування острову Маккуорі, який завдяки своєму неймовірному біорізноманіттю внесений до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; - морська подорож трьома південними морями: Беллінсгаузена, Амундсена і Росса; - спостереження за дикою природою, зокрема тюленьми-крабоєдами, тюленьми Уедделла та королівськими пінгвінами.
Види діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - піші прогулянки; - спостереження за дикою природою; - каякінг; - круїзи на човнах «Zodiac»; - СПА-відпочинок.
Відвідані місця	Антарктида, Аргентина, Нова Зеландія, Патагонія, море Росса, Південна Америка, південна частина Тихого океану, протока Дрейка, острів Маккуорі, Ушуайя, море Амундсена, Океанія, острів Петра I, Порт Літтелтон, архіпелаг Вогняна Земля, Земля Вікторії
Маршрут	<p>День 1. Літтелтон, Нова Зеландія. Відправлення Літтелтон – місто на східному узбережжі Південного острова Нової Зеландії. Завдяки своїй близькості до острова Росса, Літтелтон служив відправною точкою для британських експедицій у міфічну епоху досліджень Південного полюса. Свою назву він отримав від імені Джорджа Літтелтона (1709-1773 рр.) – аристократа і колоніального губернатора Південної Кароліни. Посадка на корабель. Відправлення.</p> <p>День 2-3. На морі Морська подорож південними водами Тихого океану на борту «Le Commandant Charcot» – першого у світі розкішного судна для полярних досліджень і першого полярного круїзного лайнера класу PC2, здатного зайти в саме серце льоду, пливсти по морях і океанах, які через крижані умови недоступні для звичайних кораблів. Лайнер оснащений сучасним океанографічним і науковим обладнанням. Відвідування лекцій і презентацій. Участь у подальших наукових дослідженнях з PONANT.</p> <p>День 3. Острів Маккуорі Острів Маккуорі, який давно відзначають як одне з дивовижних місць світу, і об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Це острів надзвичайної краси та надзвичайної природної різноманітності, місце розмноження понад 3,5 млн. морських птахів, більшість із яких – пінгвіни. На острові Маккуорі гніздяться чотири види пінгвінів: королівські, імператорські, папуаські та південні скелясті. На острові також проживають три види морських котиків та 1/7 частина світової популяції морських слонів. У 1948 році Австралійська національна антарктична дослідницька експедиція (ANARE) заснувала свій штаб експедиції на острові Маккуорі. Висадка на берег і спостереження за численною дикою природою.</p> <p>День 4-5. На морі</p>

Маршрут	<p>Морська подорож водами Південного океану (південними водами Тихого, Атлантичного й Індійського океанів). Відвідування лекцій і презентацій. Спостереження за морськими птахами, китами та іншими морськими тваринами.</p> <p>День 6. Земля Аделі Земля Аделі займає близько 400 тис. км² (приблизно 250 тис. кв. миль) Антарктиди між 136-м і 142-м меридіанами східної довготи. На цих землях, на які претендує Франція, на острові Буревісник, розташована станція «Дюмон-д'Юрвіль», названа на честь однойменного французького дослідника, який досліджував цей регіон у 1840 році. Тут кілька місцевих вчених ділять антарктичну пустелю з пінгвінами Аделі, тюленьями та косатками, а також імператорськими пінгвінами взимку. Екстремальний клімат цієї землі на краю світу, який характеризується дуже низькими температурами та сильними вітрами і хуртовинами, ускладнює доступ до її берегів, захищених товстими льодами.</p> <p>День 7-8. Земля Вікторії Досліджуючи екстремальну Землю Вікторії, туристи відкриють для себе частину історії австралійських полярних експедицій: у затоці Співдружності розташоване місце, пов'язане з легендарним Дугласом Моусоном, який у 1911 році на мисі Денісон створив свою головну базу. Тут досі збереглися залишки його дерев'яної хижини. Серед захоплюючих краєвидів – крижаний язик вражаючого льодовика Мерца, чия льодяна стіна порізана величезними тріщинами. Трансантарктичні гори, які продовжують Анди та є природним кордоном із Землею Мері Берд, створюють мальовничі гірські ландшафти.</p> <p>День 8-11. Дослідження моря Росса «Останній океан» – так вчені з усього світу називають цю глибоку затоку, що тягнеться вздовж узбережжя Антарктиди між Землею Мері Берд і Землею Вікторії. З 2016 року найбільша в світі морська природоохоронна територія зберігає цю останню морську екосистему недоторканою. Море Росса було відкрите Джеймсом Кларком Россом між 1839 і 1843 роками. Саме тоді він відкрив величезний льодовий бар'єр, утворений гігантським шельфовим льодовиком, що простягається у відкрите море і від якого відколюються титанічні айсберги. Пізніше Ернест Шеклтон і Роберт Фалькон Скотт досліджували регіон і встановили свій базовий табір на острові Росса, біля підніжжя гори Еребус. Серед можливих місць висадки – мис Адар на крайній півночі узбережжя Борхгревінка, що є домом для однієї з найбільших у світі колоній пінгвінів Аделі. Тут проживає третина світової популяції цих пінгвінів.</p> <p>День 12. Перетин міжнародної лінії зміни дат Міжнародна лінія зміни дат – це уявна лінія на поверхні Землі, що проходить по 180-му меридіану, при перетині якої дата змінюється на один день вперед або назад. Корабель «Le Commandant Charcot», згідно маршруту експедиції, пливе на схід. Тому треба буде повернутися на один день назад.</p> <p>День 13-18. Дослідження Землі Мері Берд Земля Мері Берд – одна з найвіддаленіших територій Антарктиди. Розташована між морем Росса та його шельфовим льодовиком на сході та морем Беллінсгаузена на заході. Замерзлі береги цих земель межують з морем Амундсена, частково вкритим товстим льодом. Займаючи площу більш ніж 1 млн. км² (понад 620 тис. кв. миль) у Західній Антарктиді, її</p>
----------------	---

<p>Маршрут</p>	<p>територія ізольована від решти континенту Трансантарктичними горами. Безсумнівно, саме ця географічна віддаленість і суворий клімат зробили її однією з рідкісних Terra nullius нашої планети – територією, на яку не претендує жодна держава. Земля названа в 1929 році на честь дружини адмірала Річарда Е. Берда після його експедиції сюди. Дослідження льодових ландшафтів Землі Мері Берд занурює у нескінченну антарктичну пустелю, де пінгвіни, тюлені і кити є єдиними живими істотами. Відвідування острова Сайпл та однойменної вулканічної гори на ньому та острову Кларк.</p> <p>День 19. Море Амундсена Великий норвезький дослідник Руаль Амундсен, відомий як один із перших п'яти людей, які досягли географічного Південного полюса, дав своє ім'я цьому південному морю в 1929 році після своєї експедиції в його води. Майже повністю покрите товстим льодом, море Амундсена простягається вздовж узбережжя Землі Мері Берд, між морем Беллінсгаузена на заході та морем Росса на сході. Монументальні айсберги – це все, що порушує монотонність нескінченного льоду. У туристів є можливість відчувати себе справжніми науковцями і провести дослідження моря Амундсена за допомогою обладнання лайнеру «Le Commandant Charcot» та його досвідченої команди.</p> <p>День 20. Експедиція на острів Петра I Острів Петра I розташований в 450 км від узбережжя Атлантичного океану. Відкритий у 1821 році російським дослідником Фабіаном Готлібом фон Беллінсгаузенем, який назвав його на честь російського царя Петра Великого. У 1909 році капітан Шарко вперше побачив його з борту «Pourquoi Pas», але не зміг там приземлитися. Цей вулканічний острів оточений паковим льодом та захищений крижаними скелями висотою близько 40 м, що ускладнює будь-який підхід до нього. Близько 95 % його поверхні покрито льодом. Найвища вершина сягає 1640 м.</p> <p>День 21. Море Беллінсгаузена Море Беллінсгаузена, що простягається від західного узбережжя Антарктичного півострова до моря Амундсена, було названо на честь російського адмірала та дослідника Фабіана Готліба фон Беллінсгаузена, якому приписують перше підтвержене спостереження материкової частини Антарктиди в 1820 році. Його води оточують, серед іншого, два з найбільших островів Антарктики: острови Олександр і Терстон. Круїз проходить серед крижин, брил морського льоду та величких айсбергів. У прибережних районах мешкають великі колонії імператорських пінгвінів.</p> <p>День 22. Експедиція на острів Шарко Острів, оточений морським льодом, у 1910 році вперше побачив з борту «Pourquoi Pas» Олександр Жан-Батіст Шарко. Розташований у зоні, де часто спостерігаються системи низького тиску та регулярна хмарність, острів багато в чому залишається загадкою. Він повністю вкритий льодом і оточений прямовисними скелями, за винятком скелястих виступів на крайньому північному заході. Останнім часом лід у найвужчій частині протоки Уілкінса тріскається, в результаті чого острів відокремлюється від його сусіда, острова Олександра, що лежить на відстані 50 км. Дуже небагато людей висаджувалися на цьому майже незайманому острові, води якого приваблюють численних морських птахів, таких як буревісники, антарктичні крячки та поморники.</p> <p>День 23. Затока Маргеріт-Бей</p>
-----------------------	--

Маршрут	<p>Затока Маргеріт-Бей з величними айсбергами та глибокими й яскраво-блакитними водами – один з найкрасивіших регіонів Антарктики. На півночі вона обмежена гірським островом Аделаїда, на півдні – протокою Георга VI й островом Олександр, а на сході – узбережжям Фальєр. Шарко назвав затоку на честь своєї дружини під час другої експедиції в Антарктику між 1908 і 1910 роками. Затока є домом для багатьох китоподібних. Тут можна поспостерігати за морськими леопардами та пінгвінами Аделі.</p> <p>День 24-25. Протока Дрейка Протоку Дрейка бояться як туристи і дослідники, так і досвідчені мореплавці. Розташована на широті сумнозвісних «Лютих п'ятидесятих», між мисом Горн і Південними Шетландськими островами. Протока є найкоротшим шляхом між Антарктидою і Південною Америкою. Як зона Антарктичної конвергенції, де холодні течії, що піднімаються від Південного полюса, зустрічаються з теплішими екваторіальними водними масами, протока Дрейка містить дуже різноманітну морську фауну. В небі літають елегантні альбатроси і капські буревісники.</p> <p>День 26-27. Ушуайя, Аргентина. Повернення додому Ушуайя – столиця аргентинської провінції Вогняна Земля. Вважається воротами на Білий континент і Південний полюс. Аргентинський народ прозвав це місто «Кінець світу» («El fin del mundo»). Це місто розташоване серед гір, оточених родючими рівнинами, які дика природа, схоже, вибрала своїм ідеальним притулком. Завдяки своєму винятковому місцю, де Анди впадають прямо в море, Ушуайя є одним із найчарівніших місць на Землі.</p>
Фотографії	

Таблиця 3.8

**Відкриття моря Уедделла /
Weddell Sea Discovery (складено автором за [72])**

Загальні відомості	13-денний круїз на борту «SH Vega» до рідко відвідуваного моря Уедделла та Антарктичного півострова, протягом якого туристи досліджуватимуть полярну історію моря Уедделла, де корабель «Endurance», як відомо, опинився в льодовій пастці. Складний дводенний перетин протоки Дрейка. Спостереження за сотнями пінгвінів у їхньому природному середовищі існування, китами в морі та альбатросами над головою. Зустріч з монументальними айсбергами в протоці Жерлаш і Антарктичній протоці.
Вартість	від \$ 14340 за одну особу
Транспортний засіб	SH Vega
Основні моменти	<ul style="list-style-type: none"> - дослідження моря Уедделла – місця епічної експедиції «Endurance» Шеклтона; - складний дводенний морський перехід через протоку Дрейка; - спостереження за пінгвінами у їхньому природному середовищі існування, китами в морі та альбатросами над головою
Види діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - різні пригоди; - спостереження за дикою природою; - круїзи на човнах «Zodiac»
Відвідані місця	Антарктика, Антарктичний півострів, Аргентина, Патагонія, Південна Америка, Антарктична протока, Ушуайя, море Уедделла, архіпелаг Вогняна Земля
Маршрут	<p>День 1. Буенос-Айрес, Аргентина</p> <p>День 2. Ушуайя, Аргентина</p> <p>Переліт з Буенос-Айреса до Ушуайї, розташованої у підніжжя засніженого гірського хребта Мартьяль. Як одне з найпівденніших міст світу, Ушуайя носить репутацію «кінця світу». Ушуайя – це ворота на Білий континент. Посадка на корабель «SH Minerva». Туристи вирушають з міста і решту вечора плывуть протокою Бігль, оточеною горами, повз мальовничий перевал Макінлі.</p>

Маршрут	<p>День 3-4. На морі</p> <p>Дводенний перетин протоки Дрейка. Названа на честь відомого дослідника Френсіса Дрейка, який плавав цими водами в 1578 році, протока Дрейка також позначає Антарктичну конвергенцію – біологічний бар'єр, де холодна полярна вода занурюється в тепліші північні води. Це створює великий висхідний поживних речовин, що підтримує біорізноманіття регіону. Протока Дрейка також позначає північну межу поширення багатьох антарктичних морських птахів. Політика відкритого мосту дозволяє приєднатися до команди на мосту та дізнатися про навігацію, поспостерігати за китами і різноманітними видами морських птахів, насолоджуватися краєвидами, поспілкуватися з досвідченими бортовими експертами, зустріти перші айсберги.</p> <p>День 5-6. Антарктична протока і море Уедделла</p> <p>Антарктична протока, яка має 30 миль (48 км) в довжину і 7-12 миль (11-19 км) в ширину, проходить з північного заходу на південний схід та вражає величезними айсбергами і крижаними скелями. На західному узбережжі протоки розташовані затока Хоуп та аргентинська станція «Esperanza». На південь від затоки Хоуп розташований Браун Блафф – мис на півострові Табарін. Можна висадитися на островах Диявола, Полет, Браун Блафф та побачити тисячі пінгвінів Аделі. Від їх кількості захоплює дух. Іноді можна помітити молодих імператорських пінгвінів, які катаються на крижинах, але вони зовсім не регулярні в цій місцевості. У деякі роки затоки Еребус і Терор та море Уедделла забиті льодом, що створює захоплюючу навігацію. Величезні пластинчасті гори відриваються від шельфових льодовиків Ларсена і Філхнера-Ронна та поєднуються з однорічним й багаторічним морським льодом, створюючи плаваючу, хвилясту панораму порізаного льодового пейзажу. Море Уедделла є центром популяції пінгвінів Аделі. Воно назавжди залишиться полярним регіоном, який нагадує про злочасну експедицію великого британського полярного дослідника Ернеста Шеклтона. Після того, як Амундсен і Скотт досягли Південного полюса, Шеклтон спланував Імператорську трансантарктичну експедицію, щоб здійснити перший перетин Антарктиди від моря Уедделла до моря Росса через Південний полюс. Експедиція 1914 року була невдалою, але створила одну з найвідоміших історій у хронології полярних досліджень.</p> <p>Інша історія стосується шведської антарктичної експедиції 1901-1903 років під командуванням геолога Отто Норденшельда. Ця експедиція першою зимувала на півострові. Його корабель «Антарктика» під командуванням відомого норвезького китобійного капітана Карла Антона Ларсена потрапив у лід і затонув, але люди вижили в різних місцях і навіть зуміли провести значні наукові дослідження в цьому районі.</p> <p>День 7-10. Антарктичний півострів</p> <p>Серед чарівних льодовиків, величезних айсбергів і засніжених островів Антарктичний півострів є місцем, де більшість відвідувачів Білого континенту втілять у життя свою мрію про Антарктиду. Антарктичний півострів – найдоступніша частина континенту – містить кілька наукових баз і деякі з найцікавіших пейзажів дикої природи, наприклад, надзвичайно фотогенічну протоку Лемер або мальовничу Райська затоку. Берегові екскурсії можуть включати острів Петерманн, де серед пінгвінів Аделі, блакитнооких бакланів і поморників живуть величезні, незграбні морські слони; острів Кувервіль, де розташовані найбільша колонія</p>
----------------	---

<p>Маршрут</p>	<p>папуаських пінгвінів на півострові та колишня британська науково-дослідна станція, а нині музей і поштове відділення у Порт-Локрой. Дозвілля урізноманітнять мальовничі морські прогулянки протоками Жерлаш, Еррера та Ноймаєр.</p> <p>День 11-12. На морі З оглядових майданчиків корабля відкривається приголомшливий вид на океан. Відвідування бортових лекцій і презентацій. Спостереження за морськими птахами, китами та іншими морськими жителями.</p> <p>День 13. Ушуайя. Повернення додому.</p>
<p>Фотографії</p>	
<p>Карта</p>	

Інформація про деякі інші круїзні туристичні маршрути до Антарктиди представлена в додатку Б (табл. Б.1).

3.4. Проблеми та перспективи розвитку антарктичного туризму

Останніми роками туристична діяльність поряд з науковими дослідженнями стає основним видом господарської діяльності в Антарктиді. Це викликає серйозне занепокоєння природоохоронних організацій, оскільки в результаті інтенсивного туризму руйнуються унікальні цінності Антарктики, а наука й охорона навколишнього середовища втрачають свою першорядну роль на материк. Екологів надзвичайно турбує зростаюча чисельність туристів та їх вплив на місцеву екосистему [24]. Активізація туристичної діяльності в районі Антарктичного півострова вже викликала низку *екологічних проблем*: порушуються цикли відтворення тварин, а у довгостроковій перспективі – існує небезпека вимирання деяких з них. Існують ризики інтродукції чужорідних видів, випадково завезених туристами та транспортними засобами, та деградації рослинних зон, чутливих до витоупування. Природа Антарктики дуже тендітна й особливо сильно схильна до будь-яких форм зовнішнього впливу [8].

Під екологічною загрозою на сьогоднішній день перебуває не тільки сам материк, а й оточуючі антарктичні води. В результаті інтенсивного вилову риби, забруднення навколишнього середовища, зростання кислотності вод Антарктики та їх промислового освоєння зменшилися кількість і якість планктону, яким харчуються кити, тюлені, морські птахи [32].

Серйозною загрозою для Антарктиди є *глобальне потепління*. Генеральним секретарем ООН Паном Гі Муном ця проблема визначена як одна з першочергових: «Зміна клімату наражає на небезпеку найдорогоцінніші скарби нашої планети, а наслідки цього носять настільки серйозний і глобальний характер, що лише термінові спільні зусилля всієї світової спільноти можуть щось змінити. Це загальна проблема. І ми повинні працювати спільно» [12]. Глобальне потепління, з одного боку, ставить під загрозу майбутнє існування антарктичного туризму в тому вигляді, в якому він існує зараз, а з іншого – є підштовхуючим фактором його розвитку сьогодні, адже багато туристів обирають цей напрямок для відпочинку, щоб власними очима побачити те, що вже в недалекому майбутньому може зникнути.

Низка дослідників говорять про виникнення *глибокого конфлікту інтересів між вченими та туристичними компаніями*, що відвідують одні й ті самі місця, багаті з погляду біорізноманіття. Зростання туризму може зайти так далеко, що «змусить вчених відмовитися від певних місць на користь туристів» [65]. Вже зараз діяльність по роботі з туристами деяких наукових станцій займає стільки ж часу, скільки і основна, пов'язана з науковими дослідженнями [8].

Сьогодні можна констатувати, що туризм став одним із факторів геополітичного інтересу до регіону, активною та популярною формою економічної діяльності та новим способом економічного освоєння простору шостого континенту. Антарктичний туризм вже тісно пов'язаний з політикою на місцевому, національному та міжнародному рівнях, став одним із проявів т.зв. «м'якої сили» у прагненні зафіксувати політичні інтереси у регіоні [8]. Як відзначають М. Штробель та М. Тетар, «туризм як вираження приватних інтересів на такій особливій території, як Антарктида, може стати *геополітичною проблемою* чи, принаймні, геополітичним фактором, джерелом суперництва, зокрема, на Антарктичному півострові, найдоступнішому регіоні на континенті» [65].

Екологи виступають за поширення нових екологічних трендів в індустрії антарктичного туризму, пропагують формувати у туристів екологічну свідомість і, в цілому, закликають до *розвитку екотуризму* в Антарктиді [24]. З метою зменшення впливу туризму на антарктичну екосистему, учасниками Договору про Антарктику було *визначено та чітко окреслено 14 туристичних стоянок*, межі яких забороняється перетинати, а також ухвалено *Правила поведінки туристів* на території цих стоянок. У 1991 році було створено *Міжнародну асоціацію антарктичних туроператорів* (International Association of Antarctica Tour Operators IAATO), яка на сьогоднішній день нараховує понад 100 компаній. Мета організація – пропаганда і просування практики безпечних та екологічно відповідальних подорожей приватного сектора до Антарктики [53]. Дії туроператорів-членів IAATO перебувають під постійним і жорстким контролем, щоб вони в повному обсязі виконували всі процедури з висадки туристів на берег і суворо дотримувалися кодексу поведінки, перебуваючи в Антарктиді. При порушенні правил, у туроператорів вилучають ліцензію і назавжди забороняють

діяльність на цьому екологічно дуже вразливому материкі [23]. На жаль, не всі туроператори, що здійснюють свою діяльність в Антарктиці, є членами ІААТО.

Отже, на сьогоднішній день немає всебічно розвинутого режиму управління туризмом в Антарктиці. Існуючі інструменти управління туризмом не визначають юридичних зобов'язань і не стримують різкого зростання індустрії туризму. В той же час, потрібен суворий контроль міжнародної спільноти над антарктичним туризмом. Не можна допустити, щоб туристичні відвідування Антарктиди набули інтенсивного характеру та призвели до «овертуризму», адже зі зростанням кількості туристів посилюється й загроза для унікальної екосистеми Антарктики [12; 24]. Так, США пропонують обмежити розмір круїзних суден до 500 осіб на борту та дозволити стоянку лише одного лайнера за умови сходу на берег не більше 100 осіб [4]. Є пропозиція заборонити будівництво туристичної інфраструктури на континенті, але вона не отримала підтримки, і вже сьогодні на Антарктичному півострові реалізується декілька готельних проектів [8].

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження круїзних туристичних маршрутів до Антарктиди дозволяє зробити наступні висновки:

1. Понятійно-термінологічна система дослідження круїзного туризму включає ряд понять, основними з яких є круїзний туризм, круїзінг, круїз, круїзний тур. Під круїзним туризмом розуміють розкішну форму подорожі, яка передбачає відпустку на круїзному судні за системою «все включено» тривалістю щонайменше 24 годин, із встановленим і конкретним маршрутом, у якому круїзне судно заходить до кількох портів чи міст. Круїз – це подорож на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд пам'яток портових міст, а також різноманітні розваги на борту морських та річкових лайнерів. Сучасні круїзи надзвичайно різноманітні, а з інтенсивним розвитком круїзного туризму виділяють все нові і нові їх види. Круїзи класифікують за характеристикою водного простору, тривалістю, вартістю, напрямком, конфігурацією і географією туристичного маршруту, складом і кількістю туристів тощо.

2. Антарктида – материк з унікальною природою та історією, що робить його надзвичайно привабливим для туристів. Це найпівденніший, найвищий, найсухіший, найвітрянніший, найхолодніший, найльодовиковіший, найменш досліджений, найменш придатний для життя і в цілому найнегостинніший континент у світі. Найпопулярнішими туристичними destinations Антарктиди є антарктичні науково-дослідні станції і бази дослідників, Антарктичний півострів, острови Десепшн, Елефант, Кувервіль, Південна Джорджія, Південні Шетландські, Південні Сандвічеві, Райська затока, протоки Лемер, Жерлаш, Неймаєр, Дрейка, Антарктична, масив Уїнстон, кривавий водоспад, залишки китобійних станцій, Сухі Долини, точка Південного Полюсу, море Росса, Уедделла тощо. Наявні туристичні ресурси дозволяють розвивати спортивні (в тому числі екстремальні), пізнавальні, розважальні, науково-освітні, подієві та деякі інші види туризму.

3. На сьогоднішній день антарктичний туризм демонструє швидке щорічне зростання, диверсифікацію та географічне розширення. Протягом туристичного сезону 2022-2023 року материк відвідали 103988 осіб. Кількість антарктичних туристів протягом 1992-2003 років збільшилася в 2,0 рази, а протягом 2003-2023 років – в 5,3 разів. Серед відвідувачів Антарктиди протягом туристичного

сезону 2022-2023 року (як і в попередні сезони) впевнено лідирують американці (більше половини від їх загальної кількості), британці й австралійці (по 7,3 %), німці (6,4 %) та канадці (5,8 %). З туристичними цілями протягом останнього туристичного сезону в антарктичному регіоні було відвідано 323 об'єкти (1137388 відвідувань). Серед різних туристичних пропозицій найпопулярнішими стали посадка і круїзи на моторних надувних човнах «Zodiac», морські круїзи на лайнері, каякінг, полярне занурення, анкерування, материкові прогулянки, короткі ночівлі, льодовиковий десант, підводне плавання, ходьба на снігоступах, наукові дослідження, огляд місцевості на вертольоті та багато інших.

4. На сьогоднішній день різні туристичні агенції пропонують сотні круїзів до Антарктиди – від нетривалих тижневих до більш тривалих місячних, від бюджетних до розкішних люксових. Незважаючи на таке різноманіття та багату туристичну пропозицію, всі вони в цілому схожі між собою. Найкращими круїзними туристичними маршрутами до Антарктиди є «Класичний повітряний круїз Антарктикою», «Антарктида – Базовий табір», «Південна Джорджія та Антарктична Одиссея», «Епічна Антарктида: перетинання кола через Фолклендські острови та Південну Джорджію», «Епічна Антарктида: від півострова до моря Росса та далі», «Від Дюмона д'Юрвіля до Моусона: відстеження експедицій героїчної доби», «Відкриття моря Уедделла» та багато інших.

5. Останніми роками туристична діяльність поряд з науковими дослідженнями стає основним видом господарської діяльності в Антарктиді. Це викликає серйозне занепокоєння природоохоронних організацій, оскільки в результаті інтенсивного туризму руйнуються унікальні цінності Антарктики, а наука й охорона навколишнього середовища втрачають свою першорядну роль на материк. Окрім екологічних проблем, обумовлених інтенсивним розвитком антарктичного туризму, слід назвати й інші: глобальне потепління, висока вартість круїзів, глибокий конфлікт інтересів між вченими та туристичними компаніями, геополітичні проблеми, зокрема наявність територіальних претензій ряду країн в Антарктиді, відсутність всебічно розвинутого режиму управління туризмом в Антарктиці тощо. Екологи виступають за поширення нових екологічних трендів в індустрії антарктичного туризму, пропагують формувати у туристів екологічну свідомість і, в цілому, закликають до розвитку екологічного туризму в Антарктиді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз, сутність та правова характеристика договору морського круїзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3814/>
2. АНТАРКТІДА [Електронний ресурс] // Большая российская энциклопедия 2004-2017. – Режим доступу : <https://old.bigenc.ru/geography/text/3910585>
3. Антарктида [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Антарктида>
4. Антарктида завоює популярність у туристів [Електронний ресурс] // РИА новости. – Режим доступу : <https://ria.ru/20100128/206631455.html>
5. АНТАРКТИКА. Південний полюс Землі [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/node/5472>
6. Антарктическая конвергенция [Електронний ресурс] // Академик. – Режим доступу : https://technical_translator_dictionary.academic.ru/289/Антактическая_конвергенция
7. Антарктические станции [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Антарктические_станции
8. Афанасьев О. Е. Туризм в Антарктическом регионе: полюс геополитических интересов / О. Е. Афанасьев // // Современные проблемы сервиса и туризма. – 2022. – Т. 16. – № 1. – С. 89-112.
9. Бабкин А. В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. – 252 с.
10. Баикина О. А. Круизный туризм: географические и методические рекомендации по формированию индивидуальных комбинированных программ / О. А. Баикина, Т. М. Валькова // Современные проблемы сервиса и туризма. – 2011. – №1. – С. 88-95.
11. Географія материків та океанів [Електронний ресурс] // Геомар. – Режим доступу : <https://geomap.com.ua/uk-g7/399.html>

12. Гольш Ю. Реальны ли перспективы развития туристического бизнеса в Антарктиде [Електронний ресурс] / Ю. Гольш // Финансовые услуги. – 2013. – №2(98). – С. 22-25. – Режим доступа : https://tourlib.net/statti_tourism/golysh.htm
13. 10 неймовірних фактів про Антарктику, в які не одразу повіриш [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступа : <https://life.pravda.com.ua/travel/2018/11/6/234018/>
14. Затерянный Vostok [Електронний ресурс] // Оула. – Режим доступа : <https://oula.xyz/article/zaterannuj-vostok>
15. Зацепіна Н. О. Історія виникнення та сучасний стан круїзного туризму в світі / Н. О. Зацепіна // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2012. – Вип. XXXIV. – С. 232-234.
16. Договір про Антарктику від 01. 12. 1959 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_224#Text
17. Дорошенко О. Г. Особливості розвитку туризму в Антарктиді / О. Г. Дорошенко, Ю. І. Кандиба // Регіон–2022: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 24 листопада 2022 р.) / Гол. ред. колегії Л. М. Немець. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. – С. 63-64.
18. Как открывали озеро Восток [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://igorivanov.blogspot.com/2012/02/discovering-lake-vostok-3.html>
19. Круизный туризм в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://anonssmi.ru/kruiznyj-turizm-v-mire/>
20. Круїзне судноплавство як чинник розвитку приморських регіонів України. Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень НІСД. – 04. 02. 2013. – Режим доступа : <https://niss.gov.ua/en/node/1084>
21. Круїзний туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступа : https://uk.wikipedia.org/wiki/Круїзний_туризм
22. Ляховська О. С. Круїзний туризм в Україні / О. С. Ляховська // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2011. – Вип. 17. – Т.2. – С. 25-30.
23. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навчальний посібник / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 343 с.

24. Миронов Ю. Б. Проблеми та перспективи розвитку антарктичного туризму / Ю. Б. Миронов // Підприємництво і торгівля. – 2021. – Вип. 28. – С.56-60.
25. Москвіна Д. І. Морські круїзні подорожі: їх сутність та значення [Електронний ресурс] / Д. І. Москвіна. – Режим доступу : <https://core.ac.uk/reader/153586340>
26. Перелік антарктичних експедицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Перелік_антарктичних_експедицій
27. Территориальные претензии в Антарктике [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Территориальные_претензии_в_Антарктике
28. Туризм в Антарктиді [Електронний ресурс] // Цікаво знати. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Туризм_в_Антарктиді
29. Туризм в Антарктиді [Електронний ресурс] // ДУ «Національний антарктичний науковий центр». – Режим доступу : <http://uac.gov.ua/vernadsky-station/tourism/>
30. Федорченко В. К. Словник-довідник туристських термінів / В. К. Федорченко, І. М. Мініч. – К. : Дніпро, 2000. – 156 с.
31. Цікаві факти про Антарктиду [Електронний ресурс] // Цікаво знати. – Режим доступу : <https://cikavo-znaty.com/256-ckav-fakti-pro-antarktidu-html/>
32. Шаламай Т. О. Экологические риски путешествий в Антарктиду / Т. О. Шаламай // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10 квітня 2019 р.). – Одеса : ОНЕУ, 2019. – С. 779-782.
33. Across the Antarctic Circle – Fly/Sail [Електронний ресурс] // Adventure Life. – Режим доступу : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/14769/across-the-antarctic-circle-fly-sail>
34. Adventure Cruise Ship [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.windrosenetwork.com/Adventure-Cruise-Ship#:~:text=to%20larger%20vessels,-,The%20Cruise%20Industry%20Types%20of%20Cruise%20Ships%20Adventure%20Cruise%20Ship,or%20inaccessible%20to%20larger%20vessels.>
35. Antarctica [Електронний ресурс] // Antarctic glaciers. – Режим доступу : <https://www.antarcticglaciers.org/antarctica-2/antarctica/>

36. Antarctica – Beyond the Polar Circle – Wilkins Ice Shelf [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/16810/antarctica-beyond-the-polar-circle-wilkins-ice-shelf>
37. Antarctica – Basecamp [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/15108/antarctica-basecamp>
38. Antarctica complete [Электронный ресурс] // Alchetron, The Free Social Encyclopedia. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/14771/antarctica-complete>
39. Antarctica continent [Электронный ресурс] // Britannica. – Режим доступа : <https://www.britannica.com/place/Antarctica>
40. Antarctic Convergence [Электронный ресурс] // Alchetron, The Free Social Encyclopedia. – Режим доступа : <https://alchetron.com/Antarctic-Convergence>
41. Antarctica Cruises, Ships & Tours [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica>
42. Antarctica Exploration Timeline [Электронный ресурс] // American Polar Society. – Режим доступа : <https://americanpolar.org/about/antarctica-exploration-timeline/>
43. Antarctica: early discoveries – timeline [Электронный ресурс] // Science Learning Hub. – Режим доступа : <https://www.sciencelearn.org.nz/resources/1693-antarctica-early-discoveries-timeline>
44. Can You Cruise by Yourself? A Guide to Solo Cruising [Электронный ресурс] // CRUISE. – Режим доступа : <https://cruise.blog/2021/03/can-you-cruise-yourself-guide-solo-cruising#:~:text=Although%20some%20people%20use%20the,and%20potentially%20ready%20to%20mingle.>
45. Classic Antarctica Air Cruise [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/1919/classic-antarctica-air-cruise>
46. Christmas in Antarctica [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/11249/christmas-in-antarctica>

47. Epic Antarctica: Crossing the Circle via Falklands & South Georgia [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/15290/epic-antarctica-crossing-the-circle-via-falklands-south-georgia>
48. Epic Antarctica: From the Peninsula to the Ross Sea & Beyond [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/13586/epic-antarctica-from-the-peninsula-to-the-ross-sea-beyond>
49. Falklands, South Georgia & Antarctica via Ushuaia [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/15250/falklands-south-georgia-antarctica-via-ushuaia>
50. From Dumont d'Urville to Mawson: retracing Heroic Age expeditions [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/16767/from-dumont-durville-to-mawson-retracing-heroic-age-expeditions>
51. History of Antarctica [Электронный ресурс] // Britannica. – Режим доступа : <https://www.britannica.com/place/Antarctica/History>
52. Home Ice: 12 International Antarctic Research Stations [Электронный ресурс] // WEBURBANIST. – Режим доступа : <https://weburbanist.com/2014/03/02/home-ice-12-international-antarctic-research-stations/2/>
53. IAATO [Электронный ресурс] // IAATO. – Режим доступа : <https://iaato.org/>
54. In the Wake of Jean-Baptiste Charcot [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/16759/in-the-wake-of-jean-baptiste-charcot>
55. List of Antarctic churches [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Antarctic_churches
56. Luković T. Destination development for cruising tourism [Электронный ресурс] / T. Luković, A. Asić, I. Šperanda // TOURISM. – Режим доступа : <https://hrcak.srce.hr/file/238266>
57. Logunova N. Specifics of cruise tourism and features of creating a cruise tourism product [Электронный ресурс] / N. Logunova, S. Kalinkina, N. Lazitskaya and I. Tregulova // ERSME-2020 : Web of Conferences. – Режим доступа :

- https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/77/e3sconf_ersme2020_05005.pdf
58. Membership Directory [Электронный ресурс] // ИААТО. – Режим доступа : <https://iaato.org/who-we-are/member-directory/>
  59. Realm of Penguins & Icebergs [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/4063/realm-of-penguins-icebergs>
  60. Seven abandoned wonders of Antarctica: The whaling bases, research sites and military installations that have all succumbed to the South Pole's icy weather [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2384268/Seven-abandoned-wonders-Antarctica-The-whaling-bases-research-sites-military-installations-succumbed-South-Poles-icy-weather.html>
  61. South Georgia Whaling Stations [Электронный ресурс] // Oceanwide expeditions. – Режим доступа : <https://oceanwide-expeditions.com/blog/south-georgia-whaling-stations>
  62. South Georgia & Antarctic Odyssey [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/15956/south-georgia-antarctic-odyssey>
  63. Spirit of Antarctica [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/12842/spirit-of-antarctica>
  64. Spirit of Antarctica featuring the Chilean Fjords [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/17321/spirit-of-antarctica-featuring-the-chilean-fjords>
  65. Strobel M. Le tourisme en Antarctique: un enjeu géopolitique? / M. Strobel & M. Tetari // Herodote. – 2007. – Is. 4. – P. 167-177.
  66. Theme Cruises: What You Need to Know [Электронный ресурс] // Cruise critic. – Режим доступа : <https://www.cruisecritic.com/articles.cfm?ID=1886>
  67. The Emperor Penguins of Weddell Sea [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/chile/cruises/16893/the-emperor-penguins-of-weddell-sea>
  68. The 8 Major Types of Cruise [Электронный ресурс] // Tourism teacher. – Режим доступа : <https://tourismteacher.com/types-of-cruise/>

69. Top Places to Visit in Antarctica [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/antarctica-peninsula/articles/top-places-to-visit-in-antarctica>
70. Vincenzo A. Cruise Tourism and Sustainability in the Mediterranean. Destination Venice [Электронный ресурс] / V. Asero, S. Skonieczny // Mobilities, Tourism and Travel Behavior. – 2017. – Режим доступа : <https://www.intechopen.com/chapters/58056>
71. Visitor Statistics Downloads [Электронный ресурс] // IAATO. – Режим доступа : <https://iaato.org/information-resources/data-statistics/visitor-statistics/visitor-statistics-downloads/>
72. Weddell Sea Discovery [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/antarctica-peninsula/cruises/17301/weddell-sea-discovery>
73. Welcome to AntarcticGlaciers.org [Электронный ресурс] // AntarcticGlaciers. – Режим доступа : <https://www.antarcticglaciers.org/>
74. Wild Antarctica – Fly/Sail [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/16736/wild-antarctica-fly-sail>
75. Whale Voyage [Электронный ресурс] // Adventure Life. – Режим доступа : <https://www.adventure-life.com/antarctica/cruises/16572/whale-voyage>
76. What is cruise tourism? [Электронный ресурс] // Tourism teacher. – Режим доступа : <https://tourismteacher.com/cruise-tourism/#:~:text=Cruise%20tourism%20refers%20to%20holidays,the%20ocean%20C%20river%20or%20fjords>
77. What is a Singles Cruise? 10 Things to Know [Электронный ресурс] // Cruise experts. – Режим доступа : <https://www.cruiseexperts.com/news/2019/11/13/what-is-a-singles-cruise-10-things-to-know/#:~:text=Singles%20cruises%20are%20organized%20events,or%20meet%20a%20romantic%20interest.>